

FORSVARET
Forsvarets høgskole

Konseptet en militær helt

*Forståelsen av konseptet «militær helt» i et militærpsykologisk
perspektiv*

Mads Ivar Helmen Borge

Masteroppgave
Forsvarets høgskole
vår 2023

Forord

Denne oppgaven har vært både artig og krevende å skrive.

Takk til veileder, professor Torunn Laugen Haaland ved FHS, for gode poengteringer underveis.

Jeg vil takke mine foreldre for meget god hjelp, gjestfrihet og motivasjon.

Samtidig vil jeg takke Ole Anders og Sidsel Lindseth for gode innspill, refleksjoner og ikke minst for

Johan Ludvig Runebergs bok, Fenrik Stål fra 1944, som jeg fikk i gave.

Sammendrag

Det går ikke en dag uten at begrepet helt blir brukt i media, men ofte i ulike kontekster.

I de siste ti årene har sivile og sosiale helter blitt oftere omtalt, skrevet om og forsket på enn militære helter. Likevel kjenner alle, unge som gamle, historier om militære helter gjennom populærkultur, film og biografier. Men hvilken evidensbasert kunnskap fra internasjonal publisert forskning finnes om konseptet den militær helt? Dette var formålet med oppgaven å finne ut av. Jeg valgte derfor å gjennomføre en sonderende litteraturstudie som bidrar med oversikt og identifiserer forskningsbehov. Jeg avgrenset oppgaven til et militærpsykologisk perspektiv med vekt på personlighetspsykologi og sosialpsykologi og lagde en modell for å forstå konseptet. I modellen inngikk følgende seks sentrale tema: *helt, risiko, offervilje, individuelle egenskaper, en sosial dimensjon og moralsk forankring*.

Den sivile og militære kontekst rammet inn modellen. Resultatene av litteratursøkene ble samlet i en tabell med 21 forskningsbidrag publisert i hovedsak i vel anerkjente internasjonale tidsskrifter. Generelt sett viser forskningen nødvendige personlighetstrekk og sosialpsykologiske faktorer som karakteriserer den militære helt. Den militære helt er ressurssterk, selvdisciplinert, risikovillig, lojal og en god leder i en gruppe med samhold. Det viste seg at litteraturstudien avdekket mange interessante bidrag innen den moralske forankring om mot, moral og verdier. Det er en militær ressurs at styrende verdier ligger i bunn og er en viktig brikke i oppbygging av den militære helt.

Summary

The term hero is used almost daily in the media, but often in a wide range of contexts.

During the last ten years civilian and social heroes have obtained a greater representation in science and media than the military hero.

The military hero is a very well-known and beloved concept for people of all ages, and are frequently celebrated in the venues of popular culture, movies, and literature.

Thus, I wanted to examine to what extent evidence based scientific knowledge was published about the term military hero. The goal of this paper is to answer that question.

I have chosen to apply the scoping review method. This method will contribute with an overview and identify knowledge gaps and topics for future research.

This paper will limit its perspective to the field of military psychology with an emphasis on personality and social psychology. I have also created a model that contributes to understanding of the concept of the military hero. This model consists of six central aspects: Hero, risk, self-sacrifice, individual traits, a social dimension, and a moral pillar. The model is embedded by two different contexts, the civilian and the military. The results of the literature review are presented in a systemized table format. The table consists of 21 different articles mainly published in acknowledged international journals. In broad strokes the findings show important characteristics regarding both personality and social psychological factors that characterize the military hero. The military hero is resourceful, self-disciplined, willing to take risk, loyal, and a competent leader in a group with strong cohesion. An interesting finding was the number of contributions to the moral aspect of the military hero, regarding courage, moral and values. The foundation of a sound and thorough value system is an important building block in the making of the military hero.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	1
1.1 BAKGRUNN	1
2 Historikk	3
2.1 GILGAMESH OG ODYSSEVS	3
2.2 THOMAS CARLYLE OG DET KLASSISKE SYNET PÅ HELTER	4
3 Moderne forskning på helter i et militært, sivilt og sosialt perspektiv	4
3.1 KONSEPTET HELTEMODIGE HANDLINGER	7
3.2 OBSERVASJONER AV EN HELT	8
3.3 KARAKTERISTIKA VED HELTER.....	9
4 Problemstilling	10
4.1 TEORETISK RAMMEVERK	11
4.2 PERSONLIGHETSTEORI	12
4.3 SOSIALPSYKOLOGISK TEORI	12
4.4 EN MODELL FOR FORSTÅELEN AV KONSEPTET MILITÆR HELT I ET MILITÆRPSYKOLOGISK PERSPEKTIV	13
5 Metode	15
5.1 UTFORSKENDE «SONDERENDE» LITTERATURSTUDIE MED INDUKTIV TILNÆRMING.....	15
5.2 INKLUSJON AV SØKEORD OG AVGRENSENGER	16
5.3 SØK I DATABASENE PSYCHINFO (OVID), ORIA OG BRAGE OG GOOGLE SCHOLAR	16
5.4 SØK I TIDSSKRIFT	18
5.5 OPPSUMMERING AV LITTERATURSØK.....	19
6 Resultater fra litteraturstudien	19
6.1 TABELL MED OVERSIKT OVER 21 UTVALGTE ARTIKLER FRA LITTERATURSTUDIEN	20
6.2 REDEGJØRELSE FOR DE FEM SENTRALE ARTIKLENE I LITTERATURSTUDIEN	31
7 Analyse	43
7.1 ANALYSE AV FEM UTVALGTE HOVEDARTIKLER	43
7.2 ANALYSE AV DE 21 ARTIKLENE I OVERSIKTSTABELLEN	45
8 Diskusjon	46
8.1 EN PARADOKSAL MANGEL.....	47
8.2 MANGE FORSKNINGSBIDRAG OM INDIVIDUELLE OG SOSIALE KARAKTERISTIKA	48
8.3 DEN MORALSKE FORANKRINGEN	49
8.4 UKRAINA SOM EKSEMPEL FOR Å ILLUSTRERE EN MILITÆR HELT	51
8.5 POPULÆRKULTUR, TRADISJONER OG UNDERHOLDNINGSBRANSJENS ROLLE	52
8.6 HELT, HELTINNE OG «GENDER» I RAMMEN AV HEROISME	52
8.7 ET NORSK PERSPEKTIV PÅ MEDALJER OG NORSKE MILITÆRE HELTERS ROLLE.....	54
8.8 METODE, STERKE OG SVAKE SIDER	55
8.9 RELEVANS I RAMMEN AV PROFESJONEN	56
8.10 KONKLUSJON.....	56
Litteraturliste	58
Vedlegg	1

---

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Mennesket har alltid vært fasinert av helter. Det har også jeg, som menneske, soldat og offiser og har derfor lyst til å skrive om det. Militærhistorien har mange helter. Svært mange offiserer og soldater har tapt eller gitt livet på utallige slagmarker. Men begrepet «helt» er ikke bare knyttet til den militære profesjon. Helter finnes over alt i samfunnet. Helter finnes i det skjulte og det åpne, i alle samfunnslag og profesjoner, og materialiserer seg i hvordan individet møter en risikofylt faresituasjon med handling for å avverge risiko og fare. Helter skapes gjennom handlinger og tillegges personlighetstrekk som vi oppfatter som positive, som uredd, modig, tøff og handlekraftig.

En god beskrivelse av hvordan individet møter risiko er «fight, flight eller freeze». En psykiater orienterte en gang på en forelesing om konseptet «fight, flight eller freeze». Han viste til et tenkt scenario der en stamme av urmennesker ble truet av rovdyr. Noen få valgte å bli igjen og forsvare seg med spisse pinner for å gi de andre mulighet til å unnslippe. Han forklarte at disse menneskene som ble igjen mest sannsynlig ikke overlevde og derfor ble ikke «fight refleksen» like utbredt som «freeze og flight refleksen» blant mennesker. Dette eksemplet er en enkel anekdote som både er en smule komisk, men også alvorlig.

I en situasjon som er svært farlig med høy grad av risiko både for seg selv som for andre, velger den heltmodige «fight» og ikke «flight eller freeze». Helten møter risiko og fare med aktiv handling og dermed med stor offervilje på egne vegne.

I en oversiktsartikkel fra 2019, argumenterer Gunnar Breivik og kolleger, (Breivik, Sand & Sookermany, 2019) nettopp for at det foreligger et evolusjonært element knyttet til risiko. Menneskehetens overlevelse har basert seg på risikovillighet og stor evne til å tilpasse seg ulike forhold. Risiko har gjennom historien endret innhold som resultat av endringer i miljø, kultur og faktiske situasjoner. Selv om risiko i prinsippet er et nøytralt begrep, vil det til enhver tid endre innhold på grunn av endringer i miljø og kultur (Breivik et al., 2019). Å bosette seg i et område med overhengende fare for angrep fra rovdyr er noe annet nå, enn det kan ha vært tilbake i tid. Disse «protoheltene» hadde antakelig utviklet utpregede personlige egenskaper og sannsynlig sterke sosiale bånd og holdninger i stammen. La oss også håpe at deres heldedåder ble husket rundt leirbålet og at deres bragder ble gjenfortalt og videreført.

Som andre offiserer i min generasjon, ble jeg selektert til militær utdanning basert på en serie kriterier vi vet ligger nært offiserprofesjonen og som gjerne fremheves hos norske offiserer. Blant disse kriteriene finnes offervilje, holdninger, moral, lederegenskaper, evne til å ta beslutninger og samarbeidsegenskaper for å nevne noen. Denne seleksjonen kan trolig bidra til at det rekrutteres en større andel personer med egenskaper som gjør at de har en større evne og vilje til å gripe inn i faresituasjoner enn den vanlige befolkning har.

Dette vil da lettere åpne for heltedåder som igjen fører til at offiseren eller soldaten blir oppfattet som en militær helt. Blant sentrale tema er hva som forventes av norske offiserer i krise, krig og fred og som står skrevet på den velkjente plakaten på veggen og i Forsvarets verdigrunnlag (Forsvarsdepartementet, 2021). Selve jobbeskrivelsen for det militære er å møte og nøytralisere faresituasjonen. Derfor er det viktig å drille de militære i å ha evne og vilje til nettopp å møte fare. Men forventingen omfatter også at dette ikke bare skal gjøres på egne vegne, men også på vegne av laget. Det betyr at samhold og lojalitet er grunnleggende viktig i risikosituasjoner. For det handler om spilleregelen «en for alle og alle for en».

Det er viktig å definere ordet «helt» og spesifikt «militær helt». Norske ordbøker setter definisjonen av helt i en bredere og særlig norsk kulturell kontekst. Personer som har blitt berømt for stort mot eller store bedrifter, hverdagshelter, havets helter – sjømenn og fiskere, er helter i norsk kontekst. Den modige og selvoppofrende hovedpersonen i film eller diktverk trekkes også frem i norsk definisjon. Sitat fra ordboka lyder slik: «Det å kjempe og dø som en helt og krigshelt» (Ordbøkene.no - Bokmålsordboka og Nynorskordboka, u.å.). Til sammenlikning fremstår den britiske definisjonen fra Oxford English Dictionary som mer enkel: «En mann eller kvinne, som generelt er beundret eller som assosieres med store kvaliteter eller bragder» (se Hero - Quick search results , Oxford English Dictionary, u.å.)

Formålet med denne oppgaven er å bidra til en bedre forståelse av innholdet i det militære heltekonseptet. Hva er en helt og en heltedåd i en militær kontekst? Dette vil jeg finne ut av. Tross mange skrevne og uttalte forventninger til seleksjon av offiserer, finner jeg ikke noe konkret om hvordan konseptet militær helt inngår i dette. Jeg vet heller ikke hvordan konseptet militær helt framstår i forskning, hvordan det har blitt beskrevet, analysert og vurdert. Dette vil jeg finne ut ved hjelp av en sonderende litteraturstudie.

Det er naturlig å starte med et historisk tilbakeblikk.

---

2 Historikk

2.1 Gilgamesh og Odyssevs

I år 1700 f.Kr. samlet en babylonsk forfatter verker om den sumeriske helten Gilgamesh. Disse litterære skriftene faller innenfor kategorien epos eller episke dikt. Felles for verkene er at alle har et søkelys på helten og de heltedige handlinger. Helten framstilles gjerne som en enestående kriger, preget av aggresjon, mot, og til tider en manglende bekymring for egen sikkerhet. Helten, i hovedsak en mann, utøver en forpliktelse og er drevet av ære (Abusch, 2001).

Kvinner har også blitt framstilt som heltinner i nyere historie, men i svært begrenset omfang slik som det kommer frem i artiklene «The Heroism of Women and Men» av Selwyn W. Becker og Alice H. Eagly (Becker & Eagly, 2004) og «On the Bravery and Courage of Heroes: Considering Gender», av Elaine L. Kinsella (Kinsella, Ritchie & Igou, 2017).

Heltens mål er alltid å seire over mektige motstandere. Gilgamesh portretteres som en episk helt som utviser disse karaktertrekkene. Dette er framstilt gjennom hans ulike roller. Gjennom sin reise gjennomgår Gilgamesh tre ulike identiteter: han er mann, han er konge og har er gud. Han representerer på denne måten både sosiale, politiske og religiøse aspekter (Abusch, 2001).

Homer's verk, «Odysseus», tilhører den vestlige tradisjonen av helter og heltedige og ble skrevet senere enn Gilgamesh (Allison & Goethals, 2016). Hovedpersonen, Odysseus, gjennomfører en lang reise hjem etter den Trojanske krigen. Det er på denne reisen han formes som en helt gjennom en serie av utfordrende prøvelser mot guder, magiske vesener, monstre og annet. Han vender til slutt hjem til sitt øyrike, der han beskytter sitt kongerike og gjenforenes med sin kone. Hans bragder og heltedige handlinger i farefulle situasjoner på reisene sine, gjør Odysseus til en inspirerende helt. (Allison & Goethals, 2016).

Scott T. Allison og George R. Goethals (2016) peker på at Homer, gjennom denne metaforen, understreker at de største heltene må være mer enn bare fysisk dyktige. De må også vise kompetanse og moral. De mest beundringsverdige heltene er de som overviner ikke bare de fysiske hindre, men også løser moralske dilemma. Dette er de heltene som fortjener vår uendelige beundring, framhever forfatterne (Allison & Goethals, 2016).

2.2 Thomas Carlyle og det klassiske synet på helter

I 1841 publiserte den skotske forfatter, filosofen og historikeren Thomas Carlyle sitt omfattende verk «On Heroes and Hero-Worship, and the Heroic in History» (Carlyle, 1993). Verket er interessant og er den første boken som tar for seg helt og heltomot i en vitenskapelig retning. Samtidig er Carlyle sine synspunkter ganske ekstreme sett i vår tids kontekst og svært mannsdominert i sitt syn, noe som var vanlig på den tiden. I sin tekst diskuterer og argumenterer Carlyle overordnet om konseptet helter, deres innvirkning på historien, opptreden i verden, utviklingen av ideer og deres prestasjoner. I tekstene framstår derfor Carlyle som vidsynt. Han var opptatt av å framstille heltenes rolle i å forme verdenshistorien, hvordan de ble mottatt og ikke minst hyllet for prestasjoner. De har vært ledere og bidradd sterkt til å forme og instruere massene. I sum kan man si at Carlyle betraktet store menn som levende lyskilder. De kaster lys over verden og bringer manndom og heroisk edelhet til menneskeheten (Carlyle, 1993). Dette formuleres i hans tekst som følgende:

“He is the living light-fountain, which it is good and pleasant to be near. The light which enlightens, which has enlightened the darkness of the world; and this not as a kindled lamp only, but rather as a natural luminary shining by the gift of Heaven; a flowing light-fountain, as I say, of native original insight, of manhood and heroic nobleness;—in whose radiance all souls feel that it is well with them.” (Carlyle, 1993, s:6).

3 Moderne forskning på helter i et militært, sivil og sosialt perspektiv

Hvordan blir begrepet helt oppfattet i et militært, sivil og sosialt perspektiv i dag? I 2008 publiserte Brian Wansink og kollegaer (Wansink, Payne & van Ittersum, 2008) en artikkel som undersøkte på hvilken måte en helt er relatert til ledelse. En helt er knyttet til både en personlighets- og en ledelsesdimensjon. Heltebegrepet kan sies å utgjøre en delmengde av ledelse, for det forventes av en god leder at han har evne og vilje til å konfrontere risikofylte situasjoner. De forsket på det grunnleggende ved sivile, sosiale og militære helter. Av denne grunn hevder Wansink og kolleger (2008) at det foreligger et betydelig potensial for å utforske heroisme både i et militært, sivil og sosialt perspektiv. Kunnskap om heltebegrepet kan bidra med verdifull innsikt til bruk ved rekruttering av personell til yrker som innebærer høy risiko, som militæret, brannvesenet, politiet og andre (Wansink et al., 2008).

En annen interessant observasjon fra Brian Wansink og kolleger er at det vil være utfordrende å utforske heroisme av den enkle grunn at det kan være vanskelig å identifisere heltedåder i virkeligheten, fordi ikke minst er det få. Helter er ikke tilgjengelige i særlig stort antall. Men sett i et globalt og større perspektiv, vil forekomsten av helter være høy i tilknytning til ekstreme situasjoner som katastrofer og kriger.

Wansink fremhever to fremtredende dimensjoner for å forklare heroisme: risikotaking og lojalitet. I lojalitetsdimensjonen vises det hvordan biografier og journalistikk ofte vurderer helter ut fra deres lojalitet til sine nærmeste sjefer og hvordan denne lederen samhandler med sine soldater. Lojalitet spiller en viktig rolle når en situasjon truer gruppen. Selv medlemmer som kanskje ikke er ivrig på å delta i kamphandlinger, overkommer sin frykt fordi de er lojale mot sine medsoldater og betrakter dem som et «band of brothers» som Shakespeare formulerte det i en scene i verket *Henry V (SCENE III. The English camp., u.å.)*.

Wansink og kolleger fremhever at evne og vilje til å jobbe godt med andre i faresituasjoner, kombinert med sterk lojalitet er særlig viktig i det militære. Det er ikke minst dette som kan legge grunnlaget for heltemodig innsats.

Videre omtaler de at risikotaking er sterkt knyttet til helt og heroiske handlinger. Uavhengig av om det dreier seg om en person som redder noen fra å drukne eller en kaptein som kjemper sammen med sitt kompani, er risikotaking et sentralt element. Selv om det ikke er forsket mye på karakteristikken knyttet til risikotaking blant helter, antyder studier blant den sivile amerikanske befolkningen noen personlige egenskaper som spontanitet, tilpasningsdyktighet og eventyrlyst, som også kan være relevante for å forstå offiserens rolle som helt (Wansink et al., 2008). En vesentlig forskjell mellom militært og sivilt heltemot er at det militære heltemot normalt innebærer en planlagt innsats som er særlig risikofylt, for eksempel operasjoner bak fiendens linjer. Sivilt heltemot, vil som regel være en spontan handling «spur of the moment» for å redde en som drukner eller er i ferd med å bli påkjørt eller lignende. Wansink og kolleger peker også på at sosiale helter som er eventyrlystne og som søker store bragder. I vårt samfunn ser vi eksempler på sosiale helter som vil bli berømt ved å «dødse» fra Vrengenbrua eller krysse Grønland på miniski.

På tidlig 2000 tallet kan vi se en framvekst av forskningsmiljø om helter og heltemot i ett sivilt, sosialt og militært perspektiv. Initiativet ble støttet av en kjent professor, Philip Zimbardo (nå 90 år) ved Stanford University. Han er mest kjent for «Stanford Prison Experiment» som undersøkte aggresjon, ondskap og autoritet i et eksperiment. Han var også interessant i forskning på heltemot. I 2010 grunnla Zimbardo «The Heroic Imagination Project». Ideforløpet til prosjektet som hadde startet i 1971, utviklet seg til å bli en forskningsinstitusjon og organisasjon. De hadde som mål å fremme

---

forskning om helter, samt undersøke hvordan undervisning om heltemodige handlinger kan inngå som en del av opplæringen av barn og ungdom i utdanningssystemet (prosjektet har i dag en egen hjemmeside). Prosjektet handlet også om å forstå og overvinne det som de kalte «bystander-effekten» som de også hadde avdekket. Det refererer til tendensen til at folk er mindre tilbøyelige til å gripe inn i en aggressiv eller farefull situasjon når andre tilskuere også er til stede.

The «Heroic Imagination Project» samlet forskere som var interessert i å undersøke sosiale, sivile og militære helter og de etablerte også et nytt tidsskrift kalt «Heroism Science» utgitt første gang i 2016. Tidsskriftet er ikke et militært tidsskrift. Hensikten er å publisere forskningsbidrag fra disipliner som utdanning, helse, filosofi, teologi og det militære. Dette tidsskriftet og tilhørende forskningsfelt om konseptet helt, ble startet av Scott Allison fra Richmond universitetet i Virginia, USA og Olivia Efthimiou fra Murdoch universitetet i Australia. De samarbeidet også med forskningsmiljøet rundt Zimbardo. Siden oppstarten i 2016 har dette internasjonale samarbeider resultert i konferanser med påfølgende spesialnummer av tidsskriftet om ulike tema relatert til «Heroism Science». De har bidratt til en økende forståelse av konseptet helt og hvordan dette kan styrkes i samfunnet (McBain, 2020). Den tverrfaglige tilnærmingen til forskning på begrepene «helt» og «heroism» dominerer og det er derfor, dessverre kan man si, relativt få forskningsbidrag fra spesifikk militær kontekst.

Det er imidlertid en sentral publikasjon fra dette miljøet med Zimbardo som læremester jeg mener er interessant for å forstå konseptet helt. Zeno Franco, Kathy Blau og Philip Zimbardo (2011) kategoriserte i en forskningsartikkel helter i tre grupper, henholdsvis krigshelter «martial heroisme», sivile helter «civilian heroisme» og sosiale helter «social heroisme» (Franco et al., 2011). Militær heroisme «Martial heroisme» er tilordnet øvelser, krigssituasjoner og krigspill, og er diktet av militære verdier og holdninger. Militær heroisme innebærer også fysisk risiko.

Ikke alle former for heroisme er regulert av de samme forhold som det militære og kan mangle fysiske utfordringer og ha andre holdninger og verdier (jfr. Martin Luther King). Fellesnevneren er at alle utsettes for ulike typer, omfang, styrke og varighet av risiko. Krigshelter «Martial heroes» i denne sammenhengen blir vurdert i en kategori som jevnlig utsetter seg for nettopp omfattende og alvorlig fysisk risiko som del av jobben. Helter i denne konteksten omfatter ikke bare krigshelter i militæret, men også andre likende yrker som brannvesen og politi. Dette er yrker der det er påregnelig å møte farefulle situasjoner og handlinger for å avverge fare, som innebærer stor personlig risiko. Bortsett fra i yrker som brannmenn og politi, har ikke sivilister i utstrakt grad spesiell trening til å håndtere en risikofyllt situasjon som kan skape grunnlag for heroisk handling.

Risiko som alltid omsvermer prososial handling og altruisme, er ikke nok til å definere heroisme. Heroisme blir sett på som noe distinkt fra prososial aktivitet som medmenneskelighet og altruisme.

Franco og kolleger (2011) hevder videre i artikkelen at heroisme gjennomføres frivillig selv i rammen av militær heroisme der plikt og verdier er styrende. Heroisme i denne sammenhengen ligger derfor over den plikten som ligger i å bare tjenestegjøre. Heroisme gjennomføres med forståelse av at det alltid medfører risiko og at den som gjennomfører en heroisk handling er villig til å akseptere betydelig personlig offer, uten å forvente noen gevinst i det handlingen gjennomføres.

Sosial heroisme krever også en betydelig risiko og personlig oppofrelse, fordi det handler om å ivareta moralske etablerte verdier og bevare normer i samfunnet. Franco og kolleger vektlegger viktigheten av at det generelt for både sivile, sosiale og militære helter, foreligger en nobel hensikt eller et nobelt prinsipp bak en heroisk handling. Allikevel er det grupper av sosiale helter som ikke utøver heltedåder ut fra moralske eller samfunnsmessige idealer, men for personlig berømmelse ved takling av risiko og faresituasjoner.

Sosiale helter framstår på mange ulike måter og er en svært heterogen gruppe. Sosiale helter på sin side baserer seg ikke nødvendigvis på en ren fysisk risiko, men heller et mål om å opprettholde, videreutvikle og bevare verdier av mer samfunnsmessige type. Eksempler er menneskerettighetsforkjempere, idrettshelter, altså mennesker som utfører store dåder for et bedre samfunn i den ene enden av skalaen og i den andre enden, mennesker som utfører heltedåder for berømmelse, for eks. fjellklatrere.

Det er med andre ord, lite veiledning å hente fra sosiale helter for å beskrive en militær helt.

3.1 Konseptet heltemodige handlinger

På samme måte som Carlyle hevdet, synes moderne forskning også å bygge på ideen om at helter ikke nødvendigvis blir født, men heller skapt. Ari Kohen og kolleger (Kohen, Langdon og Riches, 2019) analyserte hendelser der mennesker i sivile jobber har utført heroiske handlinger, enten i øyeblikksituasjoner eller hatt muligheter til å planlegge handling eller gjennom vedvarende innsats over tid. Målet deres var å identifisere felles trekk i bakgrunnen til disse individene for å øke vår forståelse av hvordan samfunnsborgere kan oppmuntres til å handle heltemodig (Kohen et al., 2019). Det er også interessant å se at skoleprogram anvendes for å lære barn å utføre noe lignende en heltedåd, som å gripe inn og redde andre fra drukning, brann eller andre risikofylte situasjoner.

Ari Kohen og kolleger (2019) identifiserte fire hovedtrekk ved heltemodige handlinger. Metoden de brukte, var kasusstudier med karakteristika av mennesker som hadde gjennomført heroiske handlinger.

For det første hadde alle reflektert over scenarioer der de måtte trå til og tenke gjennom hvordan de ville håndtere disse. For det andre skulle de kasus de studerte utvise en betydelig grad av empati for andre i en situasjon der det er fare (jfr Leger uten Grenser). Det tredje hovedtrekket bestod i at de i et livsløpsperspektiv, hadde en historie der de helt naturlig ga regelmessig hjelp til andre, i mindre alvorlige situasjoner og småsaker. Det fjerde kjennetegnet var at alle kasus de undersøkte som hadde gjennomført en type heroisk handling, også hadde gjennomført en form for trening eller utdanning som ga dem selvtillit til å kunne utføre en type heltemodig handling (Kohen et al., 2019).

Kohen, Langdon og Riches var med andre ord opptatt av å forstå hvorfor mange individer ikke handler når de blir konfrontert med situasjoner som krever avgjørende heroiske handlinger. Denne forståelsen forsøkte de å innhente ved å undersøke motivasjonen bak individets valg om å handle eller ikke i utfordrende situasjoner.

“While we argue that heroism is, in some very real sense, predetermined by a series of choices made long before the heroic action takes place, we must point out that each of these characteristics can be inculcated in any prospective hero. Heroism, in this way, relies on or requires a great deal of priming or training. But it nonetheless remains something that is accessible to anyone who is willing and able to prepare for it.” (Kohen, 2019, s:629).

Kohen beskriver i sine fire kategorier det som vi normalt vil omtale som hverdagshelter og hans beskrivelse viser også etter min vurdering den forskjellen det er på militære helter på den ene side, og sivile og sosiale helter på den annen side. For de fire kategoriene til Kohen er i det store og hele i liten grad knyttet til risiko og farefulle situasjoner hvor egen helse og liv står på spill dersom man handler.

3.2 Observasjoner av en helt

Konseptet helt slik det kan oppfattes i egne øyne og slik det kan observeres av andre er ofte to helt forskjellige ting. Et menneske lar seg enkelt fascinere av et annet menneskes heroiske handlinger ved å sette seg inn i deres perspektiv, mens en utøver av heltemot kan se på handlingen som noe som forutsettes av jobbeskrivelsene av for eks. det militære og dermed noe som er naturlig og nødvendig. Heroiske handlinger kan i noen tilfeller oppfattes annerledes av den som gjennomfører handlingen enn den fortolkningen andre som observerer og hyller individet for en heltemodig handling har.

Flykaptein Sully Sullenberger landet et passasjerfly på en elv nær Manhattan etter at flyet hadde mistet begge motorene. Likevel framstod han svært ydmyk i etterkant og fortalte at han og hans besetning

---

gjorde det de kunne med den tiden de hadde tilgjengelig. Altså han oppfattet ikke seg selv som helt, med det gjorde de andre som opplevde eller så hendelsen.

Et annet eksempel er en japansk politietterforsker som gjorde det til en del av sin rutine å inspisere et område i Japan som var særlig utsatt for at mennesker begikk selvmord ved å hoppe fra en klippe. Gjennom denne systematiske inspeksjonsvirksomheten, er han blitt kreditert for å ha reddet over 500 mennesker. Hans personlige tolkninger av dette var at han bare gjorde noe som han mente var forventet av en i hans jobb. Et ytterligere eksempel er også fra en asiatisk kultur og handler om en fabrikkarbeider fra Bangladesh i 2013, som løp inn og ut av en brennende fabrikkbygning og reddet 36 mennesker. Hans personlige vurdering av denne handlingen var at han var en ordinær borger som bare prøvde å redde noen (Klein, 2020).

Nadav Klein som har omtalt denne hendelsen, gjennomførte en studie av refleksjoner gjort av helter i media. Undersøkelsen omfattet tre ulike eksperimenter. Det første baserte seg på et utvalg av 251 respondenter som skulle forholde seg til 42 utvalgte nyhetsartikler som omhandlet en heroisk utført handling. De skulle blant annet vurdere om helten gav seg selv nok anerkjennelse for handlingen som ble utført. Det andre eksperimentet hadde 302 respondenter som skulle skrive om enten en personlig heroisk bragd eller handling eller en heroisk hendelse de hadde observert. Det tredje eksperimentet baserte seg på utvalget av de 302 respondenter der de skulle evaluere tre ulike videoer av heroiske handlinger (Klein, 2020). Han fant at det å være en helt og gjennomføre en heroisk handling synes å oppleves som mindre positivt for helten selv enn for de som observerer handlingen. I sum kan det se ut som om begrepet helt skapes av observatører og ikke av helten selv. Helter synes ikke å tillegge egen innsats, handling, offer og byrde, i like heroisk grad som av de som observerte handlingen. Det handler med andre ord om at ekstreme handlinger vurderes som mindre heltedige, altruistiske og prososiale av helten selv enn av andre. Med unntak av en gruppe sosiale helter, handler ikke innsatsen om å motta hyllest og berømmelse, men av andre og edlere grunner.

3.3 Karakteristika ved helter

Flere studier har blitt gjennomført for å forsøke å skape en forståelse av hva som inngår som særtrekk ved helter. Scott Allison og George Goethals (2016) foreslår åtte generelle karakteristika ved en helt i sin bok fra 2011 «Heroes: What they do and why we need them». Respondentene i en undersøkelse de gjennomførte ble forespurt om å uttrykke hva de syntes var de mest sentrale trekkene ved en helt. Svarene ble deretter sortert etter en analytisk og statistisk prosedyre. Funnene om karakteristika ved en helt var som følger: smart, sterk, karismatisk, troverdig, motstandsdyktig, selvoppofrende, omsorgsfull

---

og inspirerende. Av disse var karakteristikken «inspirerende» den viktigste (Allison & Goethals, 2016).

På lik linje med studier om hvordan voksne oppfatter konseptet helt, har det blitt gjennomført studier av barn og unges oppfatning av hva som kan være en helts kvaliteter. I 1999 fant en studie av amerikanske barn følgende kriterier om konseptet helt. Det var modig, snill, trivelig og troverdig. I først tiår av 2000 tallet, henholdsvis 2005 og 2009, kom europeiske studier fra Irland, Frankrike, Slovakia og Spania med en lengre liste av karakteristika. Ungdommer i Europa presenterte mange fine adjektiv som de forbandt med konseptet helt. Det var: pen, intelligent, omsorgsfull, selvsikker, snill, hardtarbeidende, hjelpsom, ærlig, viktig, innovativ, kjærlig, sterk og krigersk (Kinsella, English & McMahon, 2020). Populærkulturen innen film, media, mote, science fiction med mer, utgjør en viktig del av hvilke sosiale og psykologisk karaktertrekk unge tillegger en helt og de kan ha mange forskjellige typer helter å fortelle om. Det interessante i denne sammenhengen, er at det synes å være mange av de samme karaktertrekk som går igjen i oppfatningen av en helt blant barn og unge, som hos voksne. Til nå har jeg presentert karakteristika ved sivile helter og sosiale helter slik respondenter i spørreundersøkelser har svart. Derfor er det interessant å rette blikket mot militæret.

Jeg har nå redegjort for bredden i forståelsen av både helt og heltedige handlinger gjennom et blikk både på den historiske forankringen av samtiden, kunnskapsfeltet, klassifikasjon av helter og ikke minst både sivile, sosial og militære helter. Veien videre går nå til å se nærmere avgrenset kun på den militære konteksten og hva forskningslitteraturen forteller oss om konseptet militær helt.

4 Problemstilling

Jeg vil undersøke hvilken kunnskap som foreligger om konseptet militær helt. Hvordan det har blitt forsket på og presentert i forskningslitteraturen. Det er svært mye romanlitteratur, biografier, filmer og dokumentarer om helter både i det militære og det sivile liv. Det finnes også forskning og publiserte artikler om helter analysert akademisk av filosofer, teologer, historikere, samfunnsforskere og medisinere. Det jeg vil undersøke, er om og eventuelt hva slags empirisk forskning som er publisert om konseptet helt satt i en militær kontekst med et militærpsykologisk perspektiv.

Min problemstilling er som følger:

Hvordan har konseptet militær helt blitt presentert og utforsket i nyere forskningslitteratur?

Jeg har også utformet ett forskningsspørsmål relatert til min problemstilling:

Hvilke karakteristika har man funnet i studier innenfor personlighets- og sosialpsykologi?

Den militære konteksten kan sies å være en iboende inkubator for heroiske handling ikke minst fordi jobbeskrivelsen forventer innsats i farefulle situasjoner. Det har den også vært historisk, i ulike kontekster der mennesker slåss mot mennesker og det er stort rom for forferdelige handlinger, men også varme, omsorg og altruisme. Men denne oppgaven skal ikke handle om innhold i biografier.

Jeg velger å beskrive, analysere og vurdere forskning som bidrar til å gi kunnskap om den militære helt. Det handler om å skaffe en oversikt ut fra publiserte artikler med kunnskap om karakteristika ved helter slik de kan forstås i en militær kontekst. Jeg vil derfor rette et særlig søkelys på en militærpsykologisk forståelse. I en militærpsykologisk forståelse er det mange teorier å velge mellom.

Jeg har valgt å avgrense oppgaven til personlighetsteori og sosialpsykologisk teori. Det er to kjente og store teorier. De omhandler forståelsen av individet og den sosialpsykologiske kontekst som en potensiell militær helt opererer i. Personlighetsteori bidrar til å avdekke individuell karakterstyrke og egenskaper. Sosialpsykologi vil bidra med innsikt i risiko, lederskap, ære, moral for å nevne noen tema.

4.1 Teoretisk rammeverk

Kort oppsummert favner personlighetspsykologien individuelle egenskaper som type, karakterstyrke, karaktertrekk som samvittighetsfull, lojal og pliktoppfyllende, som mulige bidrag for å kunne begå en heroisk handling. Sosialpsykologi omfatter tema som risikotaking, sensasjonssøking, spenningsmotivasjon, lederskap, ære, moral og mot for å nevne noen. Forskere kan plassere seg innenfor begge retninger og det kan være vanskelig å skille hvilket tema som tilhører hvilken teori.

Teorier er nyttige fordi de hjelper oss i å se utover og forbi detaljerte data og gir et bredt syn på ting. Det er menneskelig å utforske ting og forsøke å tolke og forstå det som skjer.

Der det for hundre år siden var et begrenset antall teorier, er landskapet i dag preget av et mylder av teoretiske tilnærminger. Dette komplekse spekteret av teorier har ført til at begrepet «eklektisk» har kommet frem. Men velger den teorien som synes å passe best til det fenomen man studerer og mange

---

forskere vil si at de ikke tilhører en spesiell teoretisk retning, men har et eklektisk perspektiv. Eklektisk i denne sammenhengen betyr at man kan kombinere elementer fra ulike teorier basert på relevans og spesifikke forskningsspørsmål. Dette er blitt en akseptert teoretisk tilnærming. For å virkelig forstå hvordan folk er som personer, må man se på alle de forskjellige måtene folk er ulike på, ikke bare én enkel ting. Det er som å se på et stort og komplekst bilde av hvor forskjellige mennesker kan være.

4.2 Personlighetsteori

Personlighetsteorien er en av psykologiens mest brukte teorier. Det er ganske vanlig for mannen i gata å sette begrepet «helt» i en bås i den betydning at en helt er en spesiell personlighetstype med spesifikke karaktertrekk. I militær sammenheng er personlighetsteorien en av de mest anvendte og sentral i militærpsykologisk forskning. Norske forskningsstudier og masteroppgaver har for eksempel anvendt data om personlighet, innhentet med testbatteriet «Big Five» som tilhører denne teoritradisjonen (Skillingsstad, 2023, Vollrath et al., 2018, Skoglund, 2022).

Personlighetsteori kaster lys over hvordan individer utvikler seg som unike personer, preget av et mylder av karakteristiske trekk. Mens det er fristende å klassifisere individer som "helter" ved hjelp av adjektiver som "robust", "tøff", "snill", "sta", eller "samvittighetsfull", er det viktig å unngå å redusere teorien til en enkel oppramsing av beskrivende ord. Teorien utforsker komplekse mønstre av ulike trekk som opptrer i samspill med hverandre. Et sentralt premiss i personlighetsteorien er at personlighetstrekk kan ytre seg med ulik grad av vektning og med ulike nyanser. Eksempelvis kan personlighetstrekket «samvittighetsfull» ha forskjellig styrkenivå hos soldater og offiserer. Samtidig kan man observere at andre personlighetstrekk som lojalitet, selvpoffrelse og utholdenhet også er forskjellig i måten de framstår og kan observeres hos det enkelte individ. Teorien bidrar med et rikere bilde av kompleksiteten som inngår i å forstå personell i en militær kontekst. Personlighet er imidlertid ikke bare noe som varierer mellom soldater, men også noe som er felles på tvers av grupper i forståelsen av at det er noe som alle individ har, selv om det kan ytre seg på ulike vis. Personlighetstrekk er ofte stabile. Det betyr at en soldat vil reagere relativt likt eller på samme måte i ulike situasjoner gjennom karrieren.

4.3 Sosialpsykologisk teori

Sosialpsykologien representerer en teoretisk retning i psykologien som studerer samspillet mellom individ og samfunn. Sentralt i denne teorien finner vi tilnærmingen til hvordan sosiale faktorer påvirker menneskers tanker, følelser og adferd. Sosiale faktorer kan være holdninger og normer som gjør seg gjeldene i grupper og i mellommenneskelige relasjoner. Denne teorien som undersøker

---

forhold innen samfunn og mellom samfunn, bidrar til å kaste lys over kulturforskjeller og samfunnsforhold. Overordnet kan man si at dette psykologiske teorifeltet analyserer hvordan mennesker oppfører seg i sosiale situasjoner og blant andre mennesker. Et tema innenfor sosialpsykologien som er nært på den militære profesjonen, er hvordan vi adlyder ordre, forholder oss til et hierarki eller eksisterer i et system basert på lydighet samtidig som vi etterkommer andres ønsker i grad av føyelighet.

Sosialpsykologien ser på interessante nyanser av menneskelig adferd som hvordan meninger og holdninger endres over tid og hvordan dette kan påvirke ansvarlig adferd. Et annet viktig poeng i sosialpsykologien er hvordan vi forholder oss til hverandre. Altruisme, empati og prososialitet er begreper knyttet til positiv adferd og normer. Sosialpsykologien forsøker med andre ord å undersøke og forklare vår adferd og beslutninger som medlemmer i en gruppe. Når samhold eller «cohesion» blir brukt som begrep i militær litteratur, er dette et eksempel på et sosialpsykologisk konsept om karakteristika ved grupper. I sum må det understrekes at mange tema har islett av både personlighetskarakteristika og sosiale forhold fordi mennesker lever sammen. Derfor kan man si at konseptet militær helt kan høre like mye hjemme i personlighetsteori som i sosialpsykologisk teori (Svartdal, 2023).

4.4 En modell for forståelsen av konseptet militær helt i et militærpsykologisk perspektiv

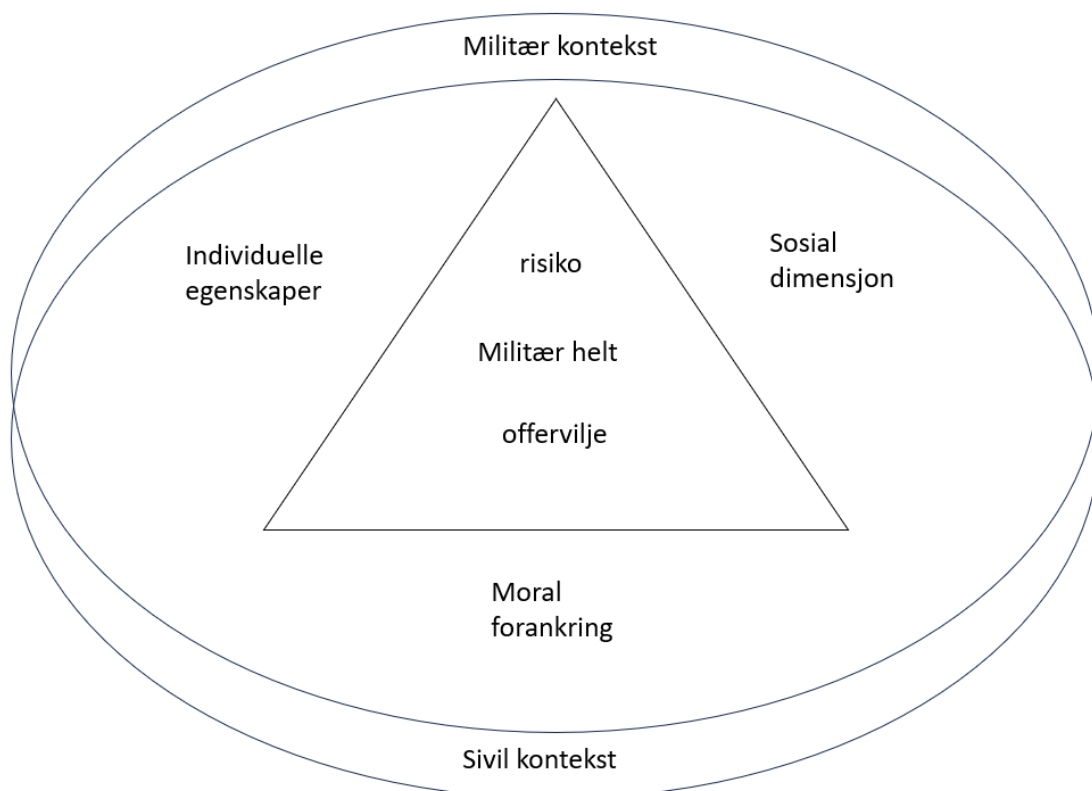
Teorier bidrar med kunnskap til å forme modeller for å forstå fenomenen. Jeg har laget en modell (se nedenfor) med utvalgte tema som kan bidra til å forstå konseptet militær helt. Teoriene er nyttige med overordnet kunnskap når man søker å forstå både de individuelle offiserers og soldaters handlinger. Risiko må inngå i kjernen i en modell sammen med individuell eller personlig offervilje. Konseptet militær helt kan forstås som det å kjempe og dø som en helt og krigshelt eller utøve en innsats utover det normale som å redde en medsoldat i en truende situasjon. Samtidig så får ikke alle som kjemper og dør i en krig heltestatus. Annerkjennelse oppnår de absolutt, men heltestatus er noe annet. Det hviler altså mye på hvordan samfunnet klassifiserer handlingen og som kan kalles en sosial dimensjon. Individuelle egenskaper som modighet og selvpoppofrelse sier noe om heltens indre kvaliteter og er interessante å utforske. Den moralske forankringen med verdisett og etiske normer støtter vanskelige personlige beslutninger i farefulle og risikoutsatt situasjoner. Dette skjer i en militær kontekst.

For å videre utdype litt mer om den militære helten viser jeg til en artikkel fra 1982, der to tidligere israelske offiserer analyserte forholdene som gjorde seg gjeldene der 283 israelske soldater ble innstilt

---

til den høyeste medaljen i det israelske forsvaret. Reuven Gal og Richard A. Gabriel (1982) definerte fire ulike kategorier for sine undersøkelser; «Å være isolert og slåss med ryggen mot veggen, den siste gjenlevende redningsmannen, å gi alt og ofre livet, samt den siste kategorien som heter, å slåss til siste kule». Dette er en interessant måte å gi en grov beskrivelse av hva som kan foregå når militære helter skapes. Forfatterne viser at i tre av fire kategorier så foregår det noe sosialt. En viktig faktor som går igjen, er at majoriteten av handlinger utført omfattet offervilje for å redde noe andre. Dette kan sies å være moralske og sosiale faktorer som er fremtredende i militære avdelinger og belyser viktigheten av samhold og dermed kapasiteten for heroiske handling (Gal & Gabriel, 1982).

Oppsummert visualiserer modellen at en militær helt har individuelle egenskaper (personlighet), en sosial dimensjon og en moralsk forankring, en for alle og alle for en. Samtidig er individet en profesjonsutøver og har derfor sitt daglige virke i den militære konteksten, men er også en samfunnsborger som tilhører også den sivile konteksten, eller med andre ord alt som ikke er militært. I modellen tilføres risiko og offervilje som to helt sentrale komponenter. Risiko og offervilje er to nødvendige forutsetninger for å forstå og identifisere en helt, fordi risiko må foreligge i en eller annen form og helten må være villig til å ofre noe for å utføre en heltedåd.

Figur 1. Modell for å forstå konseptet en militær helt i et militærpsykologisk perspektiv.

---

5 Metode

5.1 Utforskende «sonderende» litteraturstudie med induktiv tilnærming

Jeg redegjør her for vurderinger og utfordringer som ligger til grunn for mine metodiske valg. Dette er en kvalitativ oppgave med en induktiv tilnærming. En kvalitativ tilnærming kan passe og være interessant som et utgangspunkt for å finne ut hvilken kunnskap som foreligger om begrepet.

Jeg har valgt en undersøkende tilnærming til litteraturstudien. En systematisk tilnærming i form av en systematisk litteraturstudie ville blitt omfattende (Fors Brandebo et al., 2022). Samtidig framstår en undersøkende tilnærming som en egnet framgangsmåte, da jeg i stor grad manglet forhåndskunnskap og ikke visste hvordan fagfeltet så ut. Der tema er ganske uoversiktlig eller nytt, er den utforskende litteraturstudien egnet. Det kan også kalles en sonderende oversikt fordi man leter fram det som finnes og identifiserer kunnskapsbehov.

I utforskningen har jeg benyttet sekundærkilder. Sekundærkilder her betyr forskningslitteratur som blir gitt tilgjengelig gjennom søk i litteraturbaser og bibliotekssøk.

Jeg hadde opprinnelig planlagt å bruke primærkilder. Primærkilder i denne oppgaven ville betydd ny informasjon innhentet fra 10 dybdeintervjuer med utvalgte offiserer. Men i planlegging av oppgaven, viste det seg at tidsrammen ble for liten for en slik metodisk tilnærming. Tiden ville ikke strukket til for innhenting av informerte samtykke, gjennomføring av datainnsamling, transkribering, analyse, tolking og framstilling av data.

For denne oppgaven valgte jeg derfor litteraturstudie. En litteraturstudie anses som en god begynnelse for å forstå og skaffe oversikt over hvilken forskning og kunnskap som foreligger om ett begrep. En litteraturstudie kan derfor bidra med noen pekepinner for hva konseptet militær helt kan bety i et militærpsykologisk perspektiv. Det er en fordel at jeg på denne måten kan fremskaffe en oversikt over et uklart, men svært viktig begrep. Men en oversikt vil ikke kunne gi noen klar fasit. En litteraturstudie kan kun bidra med noen sentrale indikasjoner på hva som inngår i begrepet. Oppgaven er induktiv. Det åpner for at jeg kan finne ut underveis i litteraturgjennomgangen hvordan konseptet en militær helt kan forstås. Målet er ikke å gi en nøyaktig beskrivelse av begrepet.

5.2 Inklusjon av søkeord og avgrensinger

Jeg foretok litteratursøk i databaser, biblioteksøk og tidsskrifter. Det viste seg at søkeord for inklusjon av forskningslitteratur måtte bli utprøvende da oppgaven er induktiv. Grunnen var at det slettes ikke var gitt hvilke søkeord som vil fungere som nøkkelord. Konseptet helt kan utforskes med varierte metodiske tilnæringer som kvalitative og kvantitative studier, kasusstudier og dokumentanalyser.

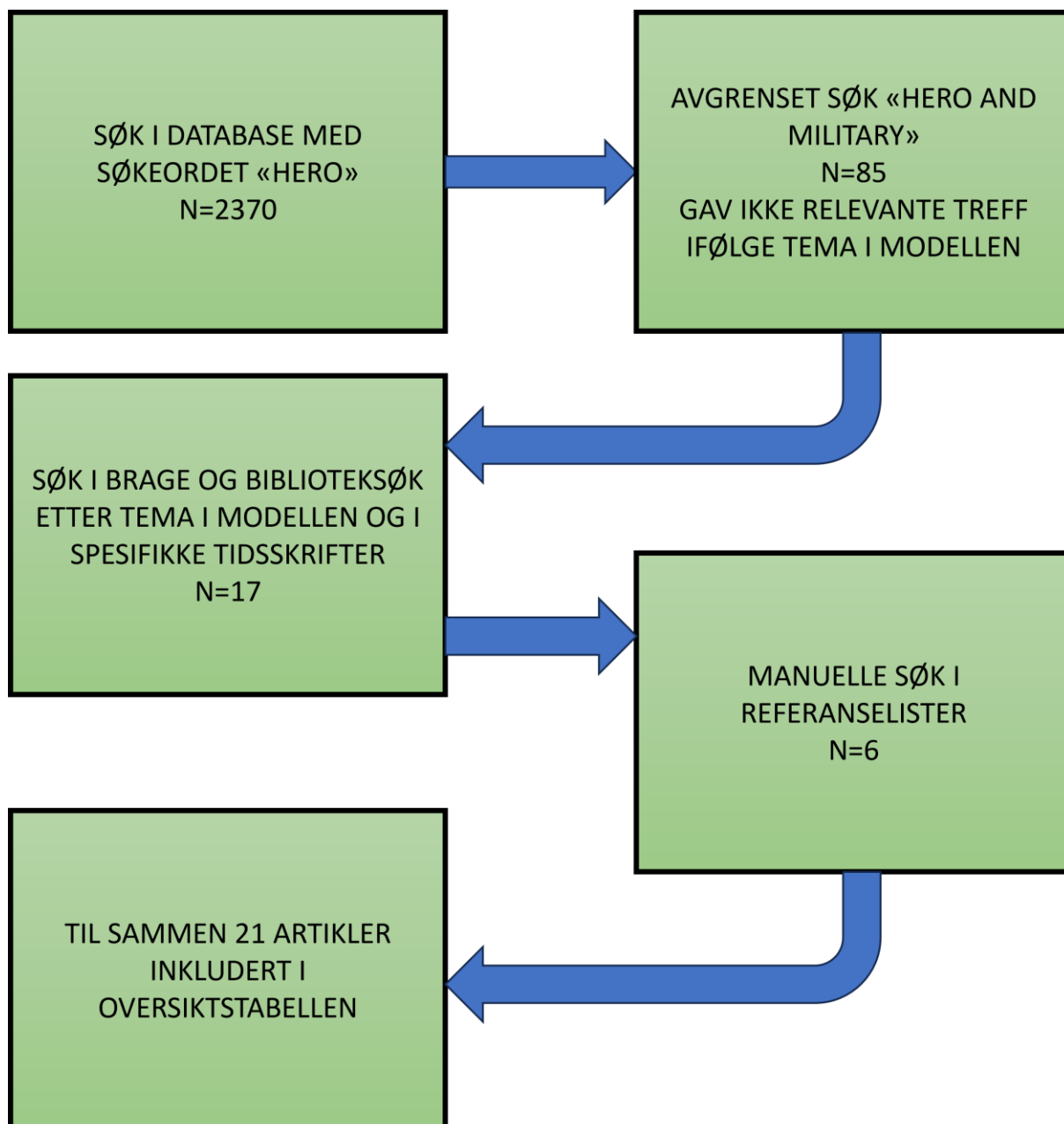
Det viste seg være et problem å finne og avgrense hvilke søkeord som ville gode treff. Konseptet helt benyttes i en rekke ulike sammenhenger i forskjellige disipliner og skoleretninger. Valget av den induktive metoden innbar at slutninger må tas underveis i søkeprosessen. På den ene siden var det en fordel fordi søk kunne tilpasses underveis. På den andre siden var det vanskelig for ikke å si umulig, å identifisere noen klare søkestrenger. Dette metodiske problemet er også beskrevet av de svenske forskerne Maria Fors Brandebo og kolleger (2022) som gjennomførte en systematisk litteraturstudie. De inkluderte det de kalte «a set of inclusion and exclusion criteria» som resulterte i 1459 treff og de brukte relativt overordnede nøkkelord som «cohesion, air force, special forces, reserve» og lignende. I en utforskende eller sonderende litteraturstudie, blir søkene mer generelle enn i en spesifikk litteraturstudie eller oversiktsartikkel. I språkspalten til Tidsskrift for den Norske Lægeforening, ble dette forklart på en god måte:

«Ved scoping review henter man inn kunnskap med større vekt på bredere og mindre spesifikke søk og fra flere og ulike kilder» (Loftsgaard & Gjersvik, 2023, Tidsskrift for den Norske Legeforening, utgave 8, 29 mai).

I min studie ble følgende søkeord forsøkt. Det var «hero, heroisme, military, risk perception, decision taking, sensation seeking, leadership, bravery, courage». Eksklusjonskriterier omfattet søkeord som «health problems, interventions, veteran psychology, prevention». Det viste seg komplisert å få konstruktive treff via søkeordene. Det var nødvendig å gjøre som i sitatet ovenfor, å legge vekt på bredere og mindre spesifikke søk i flere kilder.

5.3 Søk i databasene PsychINFO (OVID), ORIA og BRAGE og GOOGLE SCHOLAR

Søk i databasene PsychINFO (OVID), ORIA og Google Scholar ga enten svært mange eller svært få treff. Eksemplene nedenfor illustrerer utfordringer ved søk for en sonderende (utforskende) litteraturstudie og figuren viser søkeresultatene.

Figur 2. Flytdiagram for resultat av søk.

I PsychINFO (OVID) ga et søk på begrepet «hero» alene 2370 treff. Det viser populariteten av begrepet helt. En kobling av søkeord «hero and military» i PsychINFO resulterte i 85 treff. Ved gjennomgang fant jeg ingen treff som kunne bidra til å belyse temaene i modellen. Heller ikke søk med «risk-perception and hero» ga mer enn tre treff som også i innhold var irrelevante og ble ekskludert. Søkeord som «bravery and courage and risk and military» ga fem treff. Igjen dekket disse

---

treff kun amerikanske avhandlinger eller abstracts, som ikke hadde gjennomgått fagfellevurdering og ble derfor ikke inkludert. Avgrensning til en tidsavgrenset periode, bare forskningsartikler og engelskspråklige kilder, var heller ikke til hjelp. Det var nødvendig å søke videre med biblioteksøk i ORIA, i BRAGE og i spesifikke tidsskrifter.

ORIA er en norskeid søketjeneste for digitale søk i databaser tilhørende norske fag- og forskningsbiblioteker. ORIA ble lansert av BIBSYS i august 2013. Dette viste seg som en bedre kilde. Et søk sammensatt av «risk hero and military» ga 22 treff. Av disse ble *seks* artikler valgt ut. De 18 andre ble ekskluderte da de var artikler, konferansebidrag «abstracts» eller bøker om latinamerikansk historikk, droner, asiatiske minnesmerker, den amerikanske borgerkrig eller hendelser fra spansk militær historie. Ett nytt søk med fem søkeord: «risk and military and officer and hero and heroism» ga *ett* treff. Det var artikkelen av Wansink, Payne & van Ittersum (2008). Videre søk i ORIA med søkeordene «decision taking and military and hero» ga 24 treff hvorav *ett* var relevant og publisert i tidsskriftet «Peace and Conflict. Journal of Peace Psychology». De andre artiklene handlet om krigsfilmer, mytology, demokrati og lignende.

Søkene ble så supplert med søk innenfor spesifikke tidsskrifter. Dette viste seg mer nyttig. Søk i tidsskriftet «Military Psychology» ga *seks* interessante treff fordi begrepene og artiklene hørte til i det jeg hadde definert som relevant psykologisk kunnskap i militær sammenheng. I BRAGE fant jeg ett bidrag i tabellen. Til slutt ga manuelle søk (snøballmetoden) i referanselister *seks* henvisninger til relevante artikler. Til sammen resulterte dette i *21* bidrag ble valgt ut til å inngå i en oversiktstabell.

5.4 Søk i tidsskrift

Søk på begrepet «risk taking» innenfor tidsskriftet «Leadership Quarterly» resulterte i 573 treff. Ledelse er et stort felt i alle fagdisipliner og derfor var hovedparten av artiklene ikke aktuelle. En spesifisering av søk i samme tidsskrift med ordene «risk taking military» viste 174 resultat. Av de 174 artiklene var noen relevante. Majoriteten av artiklene omhandlet enkelthendelser i fjerne land, episoder fra første verdenskrig, undersøkelser om militærhospital eller veteraners helseproblemer og tiltak for å nevne noen. Da ordet «heroism» ble lagt til søkeordene «risk taking and military and heroism», ga det seks treff. Av disse seks var fem irrelevante da de handlet om militære enkelthendelser i Portugal, Shakespeare, karisma og ledelse generelt. Den ene som stod igjen var et duplikat av Wansink og kolleger (2008).

5.5 Oppsummering av litteratursøk

Søk i databaser, tidsskrifter og manuelle søk i referanselister, ga et grunnlag for et utvalg på 21 relevante artikler. I arbeidet med å komme fram til disse var bredere og mindre spesifikke søk fra ulike kilder til god hjelp.

Andre historiske kilder og litteratur ble benyttet til innledning og som startpunkt for denne litteraturstudien og for utforming av temaene i modellen. I sum kan man si at denne oppgaven har benyttet mange ulike kilder for å finne litteratur som kan bidra til å forstå konseptet militær helt i et militærpsykologisk perspektiv.

6 Resultater fra litteraturstudien.

Til sammen 21 forskningsartikler ble valgt ut fra litteratursøk og kilder. Planen for presentasjonen av disse resultatene er som følger.

Først i dette kapitlet presenteres de 21 forskningsartiklene i tabellform. Hensikten med dette er å fremstille resultatene av litteraturstudien på en samlet og oversiktlig måte. Deretter følger en detaljert redegjørelse av de fem sentrale artikler som er valgt ut fra denne tabellen. Avslutningsvis gjennomføres det en analyse av disse fem bidragene. Formålet med å trekke ut fem artikler, var å bidra med en dypere innsikt i tema som inngår i min forståelse av de ulike sider ved konseptet den militære helt og som er illustrert i modellen.

Jeg mener denne presentasjonsformen er et egnet valg for å framstille resultatene av en utforskende litteraturstudie. Det er også en vanlig brukt måte i oversiktsartikler i militærpsykologisk forskning (Kröger et al., 2023). Dersom jeg skulle ha omtalt alle 21 bare med tekst, ville det blitt en uheldig oppramsing med lite informasjon. Allikevel er hvert bidrag relativt utførlig beskrevet på en avgrenset plass i en tabellform. Formålet er at det skal gi leseren et inntrykk av hva de forskjellige bidragene fra forskningen handler om, samtidig som hver omtale ikke tar for mye plass.

6.1 Tabell med oversikt over 21 utvalgte artikler fra litteraturstudien

:

Tabell 1. Oversikt over de 21 utvalgte artikler fra litteraturstudien. De fem artiklene som ble valgt ut for en dybdeanalyse er merket med stjerne.

Individuelle egenskaper

Forfatter og tittel på publikasjon	Tidsskrift	Studiedesign	Hva som ble undersøkt og hovedfunn
1) Franco, Z.E, Blau, K., & Zimbardo, P.G. (2011). A Conceptual analysis and differentiation between heroic action and altruism.	<i>Review of General Psychology</i> , 15(2), 99 -113 DOI: 10.1037/a0022672	Begrepsanalyse Kvantitativ og kvalitativ studie. Kombinert kasusstudie, dokumentanalyse og en webasert internasjonal spørreundersøkelse. N=3696 der flertallet var amerikanske menn.	Formål å undersøke ulike kilder for å forstå begrepet helt og heroiske handlinger. De definerte 12 sivile, sosiale og militære helter og beskrev heltmodige handlinger. De viste skillelinjer i handlinger og folks oppfatninger av militære og sivile helter. De diskuterte om helter alltid var positive og altruistiske. Helter defineres ofte i ett tilbakeskuende perspektiv. De imøtegikk Carlyle (1840) som hevdet at helter var hellige, fordi Zimbardo og kolleger mente alle kunne utføre heltmodige handlinger. Sosiale helter anses ikke å være like heroiske som de som tar fysisk risiko (Franco et al., 2011).
2) Gal, R, & Gabriel, R.A. (1982) Battlefield heroism in the Israeli defence force.	<i>International Social Science Review</i> , 57,(4), 232-235.	Kvalitativ studie De hentet data fra innstillingsdokumenter til N=283 dekorerte militært personell fra Israel og 1973 Yom Kippur krigen.	Formål å identifisere situasjoner og typologier (personligheter) som kan forklare heroisk atferd i slag. Forfatterne hadde selv lang militær bakgrunn. Personlig tilknytning, identifikasjon og overordnede rollemodeller samt samhold utgjorde kjernen hos helter og heroisk atferd som sikrer effektivitet i en militær enhet under ild. Kort artikkel (5 sider) med subjektive observasjoner, men bygger på sentrale problemstillinger og reelle helter og kan derfor sies å ha god økologisk validitet (Gal & Gabriel, 1982).

<p>3) Kinsella, E. & English, A. & McMahon, J. (2020). Zeroing in on Heroes: Adolescents' perceptions of hero features and functions.</p>	<p><i>Heroism Science</i>, 5(2), 1-45. 10.26736/hs.2020.01.02.</p>	<p>Kvalitativ studie Fire fokusgrupper med ungdom 15 til 17 år ved offentlige ungdomsskoler i Irland.</p>	<p>Formålet var å finne ut hvilken rolle helter spiller for måter ungdommer håndterer utfordringer på og som drivkraft for å utforske og forme sin egen identitet. De fant at ungdommer deler lignende synspunkter som voksne på hva som karakteriserer en helt. Ungdommene beskrev heltekaraktistikkene mest hyppig som inspirerende, hjelpsomme, beskytter andre, uselviske, altruistiske, ydmyke, redningsmenn for andre, sympatiske og med moralsk integritet (Kinsella et al., 2020).</p>
<p>4) Matthews, M.D., Eid, J., Kelly, D., Bailey, J. K. S., & Peterson, S. (2006). Character strengths and virtues of developing military leaders: An international comparison.</p>	<p><i>Military Psychology</i>, 18(Suppl 1), 57-68, DOI: 10.1207/s15327876mp1803s_5</p>	<p>Kvantitativ studie. Spørreundersøkelse av kadetter fra West Point (N = 103), kadetter fra den norske Sjøkrigsskolen (N = 141) og amerikanske sivile 18 til 21 år (N = 838)</p>	<p>Formål var å sammenligne svar på 24 karakterstyrker målt med Peterson & Seligman (2004) sin skala (VIA-IS) i positiv psykologi. Poengsummene til West Point-kadettene var høyere enn for de to andre gruppene. Når grad og karakterstyrker ble sammenlignet, var resultatene fra de to militære utvalgene sterkere korrelert enn med resultatene fra amerikanske sivile. De mest fremtredende karakterstyrkene blant de militære utvalgene var ærlighet, håp, tapperhet, arbeidsomhet og samarbeidsevne. Disse karakterstyrkene avspeiler, grovt sett, moral (ærlighet), mot (tapperhet), personlighet (arbeidsomhet) og sosialpsykologi (samarbeidsevne og håp) (Matthews et al., 2006).</p>
<p>5) Rusch, H. (2022) Heroic behavior: A review of the literature on high-stakes altruism in the wild.</p>	<p><i>Current Opinion in Psychology</i> 43, 238-243.</p>	<p>Litteraturstudie</p>	<p>Formål å gi en oversikt over et forskningsfelt som kan teste teorier om prososialitet og altruisme. Artikler dekker fire hovedområder. Det er eksepsjonell tapperhet og selvpoppofrelse i krig, heroisme i sivilsamfunnet, uselviske organdonasjoner og redningsoperasjoner av forfulgte personer under massevold og folkemord. Høyinnsats-altruister ser ut til å ha høyere nivåer av empati og ser ut til å være mindre redde for risiko sammenlignet med vanlige personer. Videre ser det ut til at disse «heltene» har</p>

---

en økt psykologisk motstandskraft (resiliens) mot påkjenninger (Rusch, 2022).

6) Skillingstad, J. & Bjørgum, J. (2023). Selvvurdering eller andres vurdering: hva gir et mest treffsikkert bilde av kadetters karakterstyrker?

Master Oppgave, Psykologisk Institutt, UiO.

Kvantitativ studie.
Oppfølgingsstudie med en spørreundersøkelse ved tre tidspunkt. N= 181 kadetter ved Krigsskolen.

Formål å undersøke treffsikkerheten av en personlighetstest for å måle kadetters karakterstyrker ved å spørre om egen og andres trekk.
Data ble hentet fra et prosjekt ved Krigsskolen: «Karakter hos militære ledere». De fant en klar sammenheng mellom selvvurdering og andres vurdering på alle 12 karakterstyrker målt med spørreskjemaene VIA-IS og OBSCIF (Observation of Character In the Field). Utfallsmål var gjennomsnitt eksamensresultater kalt «Akademisk prestasjon og to veileder vurderinger av Stridskurset kalt «Militær Prestasjon» Andres vurdering av karakterstyrke «Mot» var en signifikant prediktor for Militær Prestasjon på senere tidspunkt som indikerte en effekt av tid. Det var derimot ikke sammenheng mellom «Mot» og karakternivå (Akademisk Prestasjon) (Skillingstad, 2023).

*

7) Wansink, B., Collin, R., Payne, C.R. & van Ittersum, K. (2008). Profiling the heroic leader: Empirical lessons from combat-decorated veterans of World War II.

The Leadership Quarterly 19, 547-555.

Kvantitativ studie.
Spørreundersøkelse. Studie 1: N=526 veteraner med frekvent og tung kamperfaring inkludert 83 veteraner med medaljer. Studie 2: N= 54 mannlige kadetter ved West Point og N= 55

Formål å undersøke hvordan profilen til en helt kan se ut og hvordan heroisme er relatert til karaktertrekk og lederskap. Studien konkluderte med at helter utmerker seg gjennom karaktertrekk som selvdisiplin, kreativitet, sterk egenverdi, lojalitet og evne til å ta risiko. Blant krigsdekorerte veteraner kan heltet mot kjennetegnes ved egenskaper som inkluderer lederskap, lojalitet og en vilje til å ta risiko (Wansink et al., 2008).

---

sivile (16 menn, 39 kvinner).

*

8) Young, M., & Dulewicz, V. (2023). General intelligence, personality traits, and motivation as predictors of performance, potential, and rate of advancement of Royal Navy senior officers.

Military Psychology, online 11. august 2023

Kvantitativ og Kvalitativ studie.

Spørreundersøkelse koblet med data fra tjenesteuttalelser med personlige opplysninger om avansement. N= 303 senior offiserer, 95 % menn, derav 209 OF5 kapteiner, 71 OF6 kommandører, Og 23 OF7 admiraler.

Formål å undersøke generell intelligens, personlighetstrekk, aspekter ved motivasjon for potensiale for og avansement. De fant at trivsel og følelse av å være involvert og driv for en karriereprogresjon, var viktigere enn både intelligens eller personlighetstrekk når det gjaldt å predikere prestasjoner, potensiale og reell grad av avansement til senior offiserledelse. «Samvittighetsfull» var eneste personlighetstrekk signifikant knyttet til målt prestasjon, og «kontroll» til målt potensiale. Dette er en ny studie med svært høy oppslutning av høyere offiserer som gjør den interessant for temaet militær helt (Young & Dulewicz, 2023).

Risiko

9) Breivik, G., Sand, T. S., & Sookermany, A.

SAGE Open, 9(1). Litteraturstudie.

Formål å gå gjennom litteratur om risikotaking og sensasjonsøking i militære kontekster publisert fra 1983-2015. De identifiserte 25

M. (2019). Risk-Taking and Sensation Seeking in Military Contexts: A Literature Review. <https://doi.org/10.1177/2158244018824498>

studier om risikotaking og 16 studier om søken etter sensasjon. Gitt den farlige og risikofylte karakteren av krigføring og militære konflikter, ville det være rimelig å anta at det eksisterer en omfattende samling av empirisk forskning om risikotaking og søken etter sensasjon innenfor militære sammenhenger. Imidlertid har forskernes funn avdekket at dette ikke er tilfelle. Den eksisterende forskningen lider både av begrenset omfang og manglende sammenheng når det gjelder anvendelse av teorier, metoder og utvalg av militært personell. Ikke konsensus om hvilke tester for risikotaking som er mest relevante for militære situasjoner (Breivik et al., 2019).

<p>* 10) M. Börjesson, J. Österberg & A. Enander (2015) Risk propensity within the military: a study of Swedish officers and soldiers</p>	<p><i>Journal of Risk Research</i>, 18(1), 55-68, DOI: 10.1080/13669877.2013.879489</p>	<p>Kvantitativ studie. Spørreundersøkelse Datasett 1: Logistikk regiment på Nordic Battle Group beredskap. Soldater (N=119) og offiserer (N=12). Datasett 2: Offiserer og soldater fra logistikk regiment. Hentet inn i forkant av deployering til Kosovo. Offiserer (N=23) og soldater (N=15).</p>	<p>Formål å undersøke risikohåndtering som økende bekymringspunkt i Sverige. Resultatene indikerte at tendensen til å ta risiko avtar med alderen og at menn har en høyere tendens til risikotaking enn kvinner. En mer skeptisk holdning til sikkerhet var knyttet til en økt følelse av personlig uovervinnelighet. I sum viste studien at militært personell som viser mindre overveieelse, har en høyere generell risikotendens og en mer positiv holdning til risikosituasjoner som innebærer fare elementer (Börjesson et al., 2015).</p>
<p>* 11) Brænder, M. (2020). Transgression within boundaries: A qualitative study of</p>	<p><i>Qualitative Psychology</i>, 7(1), 23-42.</p>	<p>Kvalitativ og kvantitativ studie. Intervju med 38 soldater, 22 før og 16</p>	<p>Formål å undersøke «spenningsmotivasjon» og «reell soldaterfaring». Han benyttet både dybdeintervjuer og spørreskjema. Han fant at desto større risiko og fare, jo mer verdsatte soldatene det å oppleve erfaringer. De avviste at</p>

**excitement motivation
among combat troops.**

etter Afghanistan
opphold. N= 216
soldater fylte ut
spørreskjema

sensasjonssøking var eventyrlyst og det å bryte normer.
Spenningsmotivasjon og eventyrlyst spilte en rolle før
«deployment», men ikke etter. Da var det bruk av ferdigheter
under opplevelser som var viktigst (Brænder, 2020).

**12) Knighton, R.J.
(2004).
The psychology of risk
and its role in military
decision-making**

Defence Studies,
4(3), 309-334.

Kvantitativ studie.
Deltagere på
Storbritannias
«Advanced Command
and Staff Course»
(ASCS) var topp 25%
blant kolleger.

Formål å undersøke hvilken rolle psykologisk risiko spiller for
militære beslutningstaking. En spill-teoretisk analyse av
beslutningstaking for å finne ut hvilke faktorer og preferanser som
påvirker beslutningstaking. Utvalgte offiserer til et britisk
lederutviklingskurs (ACSC) representerte et bredt utvalg militære
beslutningstaker. Beslutningstakerens oppfatning av risiko
påvirker valg, men også faktorer som psykologiske snarveier for å
løse kompleksitet og tvetydighet, personlighet, situasjonen, etos
og kultur (Knighton, 2004).

**13) Lee, J,E,C. & Blais,
A-R. (2014)
An exploratory
analysis of the
correlates of risk-
taking propensity in
Canadian military
personnel**

*Journal of
Psychology*,5(1),
53-61.

Kvantitativ studie.
Spørreundersøkelse. N=
2157 aktivt
tjenestegjørende
medlemmer av det
kanadiske forsvaret,
87% menn under 40 år,
51% var av lavere grad
menig til korporal, 76%
hadde vært deployert til
utenlandstjeneste i
løpet av de siste 2 år.

Formål å undersøke ulike faktorer knyttet til tendensen til å ta
risiko i ulike områder blant militært personell. Resultatene viste
konsekvent høyere nivåer av risikotendens blant yngre
respondenter og menn. Other ranks (OR) rapporterte høyere
nivåer av tendens til å ta helse- og sikkerhetsrisiko enn offiserer,
mens offiserer rapporterte høyere nivåer av tendens til å ta
rekreasjonsrisiko sammenlignet med OR. Det ble funnet variasjon i
risikotendensen knyttet til helse og sikkerhet basert på tidligere
utplasseringer, men ikke for risikotendensen knyttet til rekreasjon
(Lee & Blais, 2014).

Sosial dimensjon og selvoppofrelse

* 14) Brandebo, M. F., Börjesson, M. & Hilmarsson, H. (2022) Longitudinal studies on cohesion in a military context – A systematic review	<i>Military Psychology</i> , 34(6), 732-741, DOI: 10.1080/08995605.2022.2041995	Litteraturstudie	Formål å gjøre en systematisk litteraturstudie av forskning om forløpere for begrepet samhold i militær kontekst. De fant bare to forløpsstudier (longitudinelle studier) av de 35 selekterte studier. Men en betydelig mengde forskning dokumenterte flere positive psykologiske og sosiale effekter av samholdighet. Lederskap spiller en betydelig rolle som forløper som påvirker samholdighet, selv om det fortsatt er behov for flere studier for å forstå dette grundig. Resultatene pekte også på å motivere, vise respekt, omtanke og transformell ledelse (Fors Brandebo et al., 2022).
15) Fisher, K., Hutchings, K. & Sarros, J.S. (2010). The “Bright” and “Shadow” aspects of In Extremis Leadership.	<i>Military Psychology</i> , 22 (sup1), S89- 116. DOI: 10.1080/08995601003644346	Kvalitativ studie. Tre kilder til data som var intervju materiale, arkivdokumenter, og teoriutvikling bygget på en integrasjon av funnene og eksisterende litteratur.	Formål å undersøke kjennetegn og viktige trekk for effektiv militær ledelse i IEL. Dette artikkelen bygger på en kvalitativ og induktiv undersøkelse av «In Extremis leadership» (IEL) slik det ble praktisert av australske militære rådgivere under Vietnamkrigen Studien identifiserte 10 «positive» lederkompetanser, betydningen av tillit og de to sentrale påvirkningsfaktorene trening og kameratskap (mateship) i sammenheng med «In Extremis Leadership» (IEL) under Vietnamkrigen. Studien antyder også at «skyggesider» av IEL kan ha skadelige konsekvenser både for ledere og for organisasjonen som helhet (Fisher et al., 2010).
16) Mandel, D & Litt, A. (2013). The ultimate sacrifice: Perceived peer honor predicts	<i>Group Processes & Intergroup Relations</i> , 16(3), 375 –388,	Kvantitativ studie N= 2 254 tjenestegjørende	Formål å undersøke æresbegrepet, grupper og hvordan begrepet ære spiller en sentral rolle i militærprofesjonen. Dette forskningsarbeidet var en del av en omfattende studie som analyserte den organisatoriske kulturen og arbeidsmiljøet i den

---

troops' willingness to risk their lives.

medlemmer av Canadian Forces (CF).

kanadiske hæren. Ledere kan stå overfor utfordringen med å bevise sin integritet hvis de ønsker å bli oppfattet som etiske og ærlige ledere. Et annet sentral funn i studien var at oppfattelsen av ære blant militære kolleger forutsa deltakernes vilje til å risikere livet i militærtjenesten under kampoperasjoner. Dette funnet samsvarer med tidligere forskning som har vist at lederskap og lojalitet til ens primære militære gruppe motiverer tropper til å kjempe (Mandel & Litt, 2013).

Moralsk forankring

17) Jennings, P. L., & Hannah, S. T. (2011). The Moralities of obligation and aspiration: Towards a concept of exemplary military ethics and leadership.

Military Psychology, 23(5), 550–571.
<https://doi.org/10.1080/08995605.2011.600158>

Begrepsanalyse

Formål om å diskutere teoretisk konflikt i militær etikk mellom det å hindre umoralsk atferd og å inspirere til handling som går utover plikten. En modell for å forstå militær etikk basert på ulike moralske prinsipper og motivasjon presenteres. Hvordan kan medlemmer av militæret effektivt utføre og oppnå tilfredsstillende resultater fra den primære militære oppgaven - som innebærer å ta liv og risikere eget liv - samtidig som de sikrer at deres handlinger er i overensstemmelse med samfunnets verdier, spesielt under langvarige konflikter? Funn ser ut til å forsterke det som tidligere var kjent om dette emnet. Noen individer har en moral som fokuserer på hva man bør unngå, mens andre har en moral som fokuserer på hva man bør etterstrebe. Noen mennesker prøver å unngå kritikk ved å avstå fra umoralske handlinger, mens andre prøver å oppnå anerkjennelse ved å utføre moralske handlinger (Jennings & Hannah, 2011).

18) Lawn, E. C. R., Smillie, L. D., Pacheco, L. B. & Laham, S. M.

Current Opinion in Psychology, 43, 329–334.

Litteraturstudie.

Formål om å forstå konseptet eksepsjonell moral ved innsikt i forskning om heroisme. De presenterer en definisjon av moralens eksepsjonalitet som vektlegger handlinger som overskrider

---

(2022). From ordinary to extraordinary: A roadmap for studying the psychology of moral exceptionality. <https://doi.org/10.1016/j.copsy.2021.08.002>

moralske normer. Videre diskuteres hvordan dette begrepet er reflektert innenfor feltet psykologi, samt hvordan det kan gjenkjennes innenfor prososiale sammenhenger (Lawn et al., 2022)

19) Molendijk, T., Verkoren, W., Drogendijk, A., Elands, M., Kramer, E-H., & Smit, A. (2020) Contextual dimensions of moral injury: an interdisciplinary review

Military Psychology, 34,(6), 743-753.

Litteraturstudie

Formål å gjøre en systematisk litteraturstudie av kontekstuelle forhold og moralske skader/traume. Studien peker på at politiske og militære ledere, i tillegg til samfunnet, har en spesiell forpliktelse for soldatenes velvære, spesielt siden de plasseres i risikofylte situasjoner pga. samfunnet. Det er også nødvendig å takle følelsene av forlatthet og fremmedgjøring blant veteraner. Derfor bør man gi mer oppmerksomhet til de kontekstuelle sidene av moralske skader (Molendijk et al., 2022).

20) Schiffer, A.A. , Hohn, E.A., & Saucier, D.A (2021) Lesser of two evils: The effects of masculine honor beliefs, beliefs in pure good, evil, and the dark triad on moral decision making.

Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology. 27(4), 674-680.

Kvantitativ studie.
Spørreskjema. N= 270 universitetsstudenter

Formål å relatere ulike oppfatninger om æresbegrep til militære og ikke-militære dilemma. Studenter, 19 åringer, fylte ut online, spørreskjema om to tema. Første tema om tre type oppfatninger, i) maskuline æres oppfatninger; ii) tro på det rene og gode, og iii) tro på ren ondskap. På det andre tema skulle de besvare seks moralske dilemma og «den mørke triaden». De finner at ikke-militære dilemma var lettere å løse enn militære dilemma, forutsatt at det var høyere grad av rapportert tillit og mer nytte orienterte beslutninger. Selv om dilemma hadde økologisk validitet, var utvalget dominert av kvinnelige studenter og det manglet en militær kontekst selv om både ikke militære og militærdilemma inngikk i studien (Schiffer et al., 2021).

21) Olsthoorn, P. (2007). Courage in the

Journal of Military Ethics,

Teoretisk artikkel.
Begrepsanalyse.

Formål å utforske definisjonen av fysisk tapperhet og hvor viktig denne er i dagens militære kontekst. Den tar også for seg

---

military: Physical and moral.

6(4), 270–279.
<https://doi.org/10.1080/15027570701755471>

vitenskapelige tilnærminger til fysisk tapperhet og vanskeligheter som følger. Hovedargumentet i teksten er at mot, både fysisk og moralsk, er komplekse fenomener som krever grundig forståelse. Det påpekes at mot ikke er fraværet av frykt, men heller evnen til å handle til tross for frykt. I militæret blir sosial samhörighet ofte fremhevet som en drivkraft for fysisk mot, men dette kan gå på bekostning av moralsk mot. Forfatteren argumenterer for at det er viktig å finne en balanse mellom å trene for fysisk mot og oppmuntre til moralsk mot, spesielt i fredsbevarende og humanitære oppdrag (Olsthoorn, 2007).

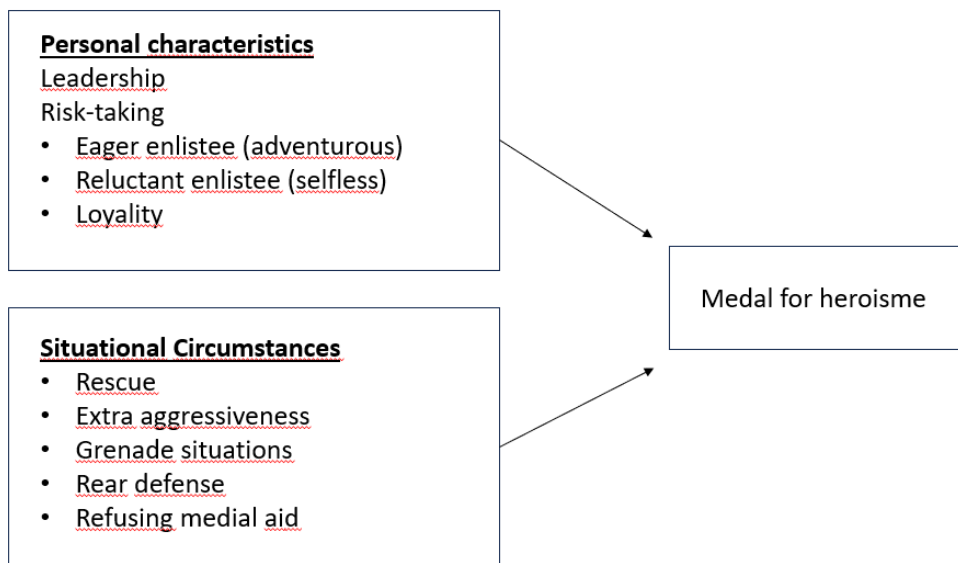
6.2 Redegjørelse for de fem sentrale artiklene i litteraturstudien

Artikkel 1. Profiling the heroic leader: Empirical lessons from combat-decorated veterans of World War II. Wansink, B., Payne, C.R., & van Ittersum, K. (2008). *The Leadership Quarterly*, 19, 547-555.

I innledningen i denne oppgaven omtales tilsvarende yrker av Zimbardo og kolleger som de mener inngår under kategorien «Martial / Physical risk heroisme» (Franco et al., 2011). Wansink og kollegaer brukte ledelsesteori fra transaksjon- og transformasjonsledelse. Hensikten var å kombinere militære helters egenskaper med denne ledelsesteorien for å danne et mer komplett bilde av militær heroisme. Militær heroisme fremkommer i minneverdig handlinger og har ofte inspirerende ledelse som en viktig faktor. De påpeker at det er lite kjennskap til ledelsesopplevelsen i disse situasjonene. Formålet med forskningsprosjektet var å gjøre et forsøk på å profilere militære helter på en annen måte enn det som var framkommet rent anekdotisk.

De ville samle inn data via spørreskjema til forskjellige respondenter i to delstudier. I den første delstudien inngikk veteraner fra andre verdenskrig. I den andre del studien deltok West Point kadetter og sivile amerikanere. Heroisme og eksepsjonelt mot og lederegenskaper i risikoutsatte og farefylt situasjon var sjeldent undersøkt empirisk med spørreundersøkelser til disse grupper respondenter.

Deltagere i den første delstudien var 526 veteraner med kamperfaring fra andre verdenskrig. Av disse var 83 dekorert med medaljer for heroisme. Kriterier for tildeling av den amerikanske «Congressional Medal of Honor» er blant annet aggressivitet, forsvar og ledelse i ekstreme situasjoner. Forskerne ville sammenligne de 83 med andre veteraner som hadde opplevd likende kampsituasjoner, men ikke fått utdelt medaljer, for å se om forhold ved lederskap kunne differensiere mellom disse. Formålet er illustrert i en figur fra artikkelen som gjengis her.

Figur 3. Militære medaljer gitt for heroisme er kombinasjonen av personlige egenskaper og situasjonelle omstendigheter (Wansink et al., 2008)

Wansink og kollegaer hevdet at kjernen i heltens karakter er relativt konsistent i hvordan den har blitt fremstilt historisk, biografisk og i fantasi. Ved å samle 50 beskrivelser av helter fra ulike kilder som avisartikler, biografier, historie og litteratur fant forskerne fram til 72 sentrale karakteristika nevnt minst to ganger. Gjennomgang av alle karakteristika, viste at disse karakteristika var sentrert rundt tre sentrale dimensjoner av en helts person, henholdsvis ledelse, lojalitet og risiko. De tre tema ble videre utviklet til fem sentrale hypoteser.

Ledelsesdimensjonen:

“H1: Soldiers who received medals for heroism will report greater self-discipline, resourcefulness, and self-worth than those who faced similar levels of combat but who did not receive medals for heroism.”

Lojalitetsdimensjonen:

“H2: Soldiers who receive medals for heroism share the characteristics of loyalty and working well with others more so than those who did not receive medals for heroism.”

Risikodimensjonen:

“H3: Soldiers who received medals will report greater spontaneity, adaptability to change, and adventurousness than those soldiers who did not receive medals for heroism.”

«H4: Reluctant enlistees who have won medals for heroism should report greater selflessness than any other group of veterans.»

Lederskap og Heroisme:

“H5: Heroic characteristics should be more strongly related to transformational leadership than transactional leadership.”

I delstudie en med veteraner, testet de hypotesene H1-4 med spørreundersøkelse. I studie to deltok 54 kadetter ved West Point og 55 sivile for å kunne teste hypotese H5.

Den første studien tok utgangspunkt i et tilfeldig utvalg av 7500 amerikanske veteraner fra andre verdenskrig. Av disse frafalt 3188 på grunn av en kombinasjon av dødsfall og sykdommer som gjorde at respondentene ikke kunne svare. Svarprosenten ble bare 25.6%. En ytterligere presisering blant de 3188, for krav om å bli inkludert i studien, var erfaring med intensitet i kamphandlinger. Dette kravet til inklusjon i delstudien, førte til at deltagerantallet ble ytterligere redusert til kun de (n=526) som hadde opplevd intense kamphandlinger. Blant de 526 inngikk 83 veteraner som hadde mottatt de høyeste utmerkelse for edel dåd og heroisme som «Bronze Star, Silver Star, Distinguished Service Cross og Congressional Medal of honor». Spørreskjemaet de 526 fikk tilsendt i posten omhandlet spørsmål innen kategorier som lederskap, risikotaking, samhold, samt villighet til å tjenestegjøre.

Resultatene indikerte at hypotese en ble bekreftet. Respondenter som vant medaljer, omtalte seg som sterkere ledere enn de som ikke hadde vunnet medaljer, men hadde vært utsatt for samme kampsituasjoner. Samtidig var det et annet fremtredende funn at medaljemottakere fremstilte seg bedre enn ikke medaljemottakere på spørsmål om grad av selvdisiplin, selvverdighet og i hvor stor grad de så på seg som ressurssterke.

Ved testing av hypotese to om lojalitet, viste det seg at medaljemottakere fremstilte seg som mer lojale samt også mer rede til å arbeide godt sammen med andre, enn ikke-medaljemottakere. Tredje hypotese ble også støttet. Det viste seg at medaljemottakere hadde større utslag på risikorelaterte spørsmål enn ikke-medaljemottakere, og hadde høyere verdier på eksempelvis spontanitet, eventyrlyst og endringsvillighet. I sum ga denne delen av studien håndfaste bevis på heroiske egenskaper ved militære helter som tidligere kun var blitt omtalt som anekdotiske. Helter viser seg å være ledere som antatt i H1, de utviser lojalitet som i H2 og de tar risiko som i H3. Studien peker også på et interessant resultat der respondenter som ble innkalt og gjennom handling vant medaljer, viste større grad av offervilje enn de som meldte seg frivillig til tjeneste som fremsatt i H4.

Delstudie to omhandlet to hovedpunkter. Det var hvordan heroisme inngikk i rammen av transformasjonsledelse og transaksjonsledelse som fremsatt i H5. Det var 54 mannlige West Point kadetter og et utvalg av 55 sivile fordelt på 16 menn og 39 kvinner som deltok. Snittalder på de sivile var 45,4 år og de militære var 18,9 år. Deltakerne ble spurt om de kjente til noen som hadde gjennomført en heroisk handling, og dette var ikke utelukkende fra en militær kontekst, men også fra det sivile. Deltakere som svarte at de kjente noen som hadde gjort noe slikt, ble videre bedt om å besvare ytterligere to spørreskjema. Et spørreskjema omhandlet en leder de kjente og et annet en personlig helt de kjente, men det kunne ikke være samme person. For å se nærmere på dimensjonene i transformasjonsledelse og transaksjonsledelse ble det brukt en multifactor leadership questionnaire «MLQ». Ytterligere ble spørsmålene fra studiens del en om lederskap, risiko og lojalitet gjentatt for denne gruppen. På denne måten sikret de seg at ulike respondentgrupper besvarte samme spørsmål.

Resultatene viste en klar sammenheng mellom heroisme og transformasjonsledelse. Dette gjaldt for både for de sivile og militære respondentene. Funnene indikerte også at faktorene for generelt lederskap, risikotaking og lojalitet ble tilordnet transformasjonsledelse av begge gruppene. Det viste seg også at eksterne «sivile» vurderinger kan gi pålitelige indikatorer som gir nytt lys på konseptet helt. Det var interessante funn fordi gruppene som deltok var svært ulike i alder, kjønn og erfaring.

I sum viser studien gjennom to ulike empiriske undersøkelser, at helter ofte har gode lederskapsegenskaper. Samtidig vises det at ikke alle ledere i denne konteksten har de underliggende faktorene som knytter transformasjonsledelse til heroisme. Studien sett under ett, bidrar med kvantitative funn om systematiske likheter og forskjeller blant militære helter. Tidligere studier av militære helter har som oftest hatt en anekdotisk tilnærming. Wansink og kolleger bidro derfor på en ny måte med svar fra deltagere med ulik erfaring med begrepet helt. Videre viste resultatene at helter har en sterk representasjon av personlighetstrekk som ligger nært risikotaking, ledelse og lojalitet. Motvillige helter utviser store grad av lojalitet, mens villig og ivrige helter viser større grad av risikotaking.

Artikkel 2. The ultimate sacrifice: Perceived peer honor predicts troops' willingness to risk their lives. Mandel, D.R. & Litt. A. (2012). *Group Processes & Intergroup Relations*,16(3), 375-388.

Mange yrker og profesjoner har en yrkesetisk grunnleggende retningslinje. Dette verdigrunnlaget eller disse etiske standardene fungerer på følgende måte. De ivaretar den profesjonelle integriteten til utøverne av yrket eller profesjonen og det gir en trygghet. Disse retningslinjene gir også en klar indikasjon på medlemmenes ansvar. Forskerne viser i innledningen til Hippokrates-eden som går tilbake helt til 5. århundre f.kr og setter søkelys på legens ansvar og forpliktelse til å unngå å påføre

---

skade på pasienter og fremme velvære. Det er altså snakk om ulike yrkesetiske retningslinjer som har som mål å forhindre at makten til enkelte utøvere ikke blir korrumpert av egeninteresser.

Videre foreligger det en vekting av at det er en plikt i å ivareta dette ansvaret. Ansvaret skal internaliseres og det forventes at utøveren ivaretar disse etiske standardene også utenfor sin yrkesmessige rolle. De to kanadiske forskerne gir et eksempel. En lege som ivaretar og utfører sin plikt for sine pasienter på dagtid kan ikke planlegge og gjennomføre drap etter arbeidstid, da dette ikke vil være i tråd med profesjonen og sette hele legeprofesjonen i et dårlig lys. Det er altså, men andre ord ikke ærefullt. Betydningen av ære i militæret fremheves som en direkte internalisert kobling mellom etisk integritet og moral.

En yrkesetisk retningslinje er ment å bli en del av utøverens sosiale identitet. Dette kommer særlig sterkt frem hos militære styrker. Det trekkes frem to sentrale trekk som påpeker forskjellen mellom militære og sivile etiske retningslinjer. Militære styrker kan bli beordret til å bruke dødelig makt, samt i noen tilfeller bli beordret til å ofre sine egne liv under utførelsen av sine vanlige plikter og oppgaver. Det aksepteres altså en form for ubegrenset ansvar.

Forskerne David R. Mandel og Amrit Litt går videre til å peke på ære som konsept blant militære styrker. Ære dikterer blant annet adferdsregler i militæret og kommer til syne gjennom både gradssystemet og måten medlemmer tiltaler hverandre ut ifra grad. Den kommer også frem gjennom æresdistinksjoner som blant annet utmerkelser og medaljer.

Ære som forskningsfelt har fått mye oppmerksomhet fra psykologiens forskning, men det argumenteres for at ærens rolle i yrkeskulturer har lite spesifikt forskning.

Mandel og Litt ville undersøke hvordan medlemmer av det kanadiske militæret vurderte opplevelsen og forståelsen av ære hos sine kollegaer. Studien var en del av et større forskningsprosjekt som så nærmere på organisasjonskulturen og det sosiale klima i de kanadiske væpnende styrker. Datainnsamling ble gjennomført både i Canada og i Bosnia og Herzegovina. Tidligere forskning hadde vist at etisk lederskap har positive effekter på underordnedes egenskaper, tilfredshet og tilknytning til profesjonen. De ville undersøke hvordan militært personell så på kollegenes æresbegrep «honorability».

Det ble brukt en vertikal ære-spektrummodell. Deltagerne ble spurt om å vurdere egenskaper ved æresbegrepet hos sine underordnede, sine kolleger og ledere med høyere grad innen egen organisasjon, samt leder. På denne måten fremskaffet forskerne et mål på hvordan opplevd ære hos andre kan variere som en funksjon av hvor vedkommende selv er plassert i et vertikalt æres-system. Videre ville de finne ut om deltageres vurdering av kollegers æresoppfatning kunne predikere vilje til

---

å risikere livet under utøvelse av sin militære plikt. Forskerne ville også undersøke to mellomliggende faktorer, henholdsvis følelsesmessig tilknytning til Canadian Armed Forces «CF» og pliktfølelse. Derfor undersøkte de om sammenhengen mellom deltageres oppfatninger av andres æres begrep «eller vurdering av ære» og vilje til å underkaste seg ubegrenset byrde, kan påvirkes av deltageres følelsesmessige tilknytning til CF så vel som deres pliktfølelse.

I alt 2254 CF personell deltok i en stor spørreundersøkelse på CF baser. Flertallet var menn (85,5%), 93 % i hæren og resten i luftforsvar og marine. Fordeling i grad var 16,8% menige, 42,6 % korporaler, 24,7 % senior offiserer og 15,9% høyere offiserer (Mandel & Litt, 2013).

Siden dette var kanadisk forskning på kanadisk militært personell, baserte de seg i hovedsak på det kanadiske nasjonale settet med verdier som omhandlet plikt, lojalitet, integritet og mot. Det ble også tatt med en spesifikk kanadisk kjerneverdi som omhandler å behandle alle med verdighet. Vestlige militære verdier spesielt blant NATO-land er ofte ganske like. Disse kanadiske verdiene ligger derfor tett opp mot sentrale verdier i det norske forsvaret.

Forskerene undersøkte videre hvordan ære ble oppfattet ut ifra hvor deltakerne befant seg i hierarkiet. De spurte om hvordan deltakerne oppfattet sine kollegaers ære og om dette kunne si noen om deres vilje til å risikere livet i tjeneste. Samtidig spurte de også slik at de kunne analysere i hvilken grad deltageres svar, viste om dette hadde noen sammenheng med deltakerens egen grad. Detaljer fra spørreskjemaet var utformet for å si noe om viktige sider av konseptet helt. Spørreskjemaet besto av flere skalaer med mange spørsmål. Eksempler på spørsmålene gjengis nedenfor fordi de har relevans for begrepet militær helt. En del av spørreskjemaet inneholdt fire skalaer som målte ærefull atferd på fire ulike ledernivå om ærlighet, integritet, lojalitet og pliktfølelse (HONOR 1-4). Følgende åtte spørsmål ble stilt. «Tolerer ikke uærlighet og uetisk oppførsel», «er modig», «er lojal», «følger ordre og reguleringer», «er samvittighetsfull og gjør sin plikt», «bryr seg om andre og sørger for at de blir behandlet med respekt» og «gjør det rette selv om det ikke er vanlig eller går fort». De skulle vurdere disse spørsmål på en skala fra en til fem om de var sterkt enig eller ikke.

Videre inneholdt spørreskjemaet seks spørsmål om vilje til å ofre livet «RISK-LIFE». Spørsmålene favnet bredt fra spørsmål om territorielt forsvar til spørsmål om oppdrag av humanitær art. Deltagerne ble spurt om de var forberedt på å sett sitt liv i risiko for «å forsvare det kanadiske territorium», «å forsvare kanadiske innbyggere hjemme eller ute», «å støtte fredsbevarende operasjoner», «i krigsoperasjoner ute for å forsvare en kanadisk allierte», «i humanitære operasjoner i verden» og «i hjelp til sivile maktoperasjoner i Canada». Ytterligere skulle deltagerne besvare syv spørsmål om følelsesmessige tilknytning til militæret (AFF-COM), seks spørsmål om sin yrkesmessige tilknytning (CON-COMM) samt to spørsmål om sin plikt (DUTY).

Undersøkelsens resultater indikerte at den måten en soldat eller offiser vurderer andres ære på, påvirket også egen oppførsel, tanker og følelser. Et annet viktig resultat, var at oppfattet ære hos andre ga en pekepinn om i hvilken grad deltageren selv var villig til å risikere sitt liv ved å utføre sin plikt under kamperoperasjoner. Dette har tidligere blitt vis i forskning fra Vietnam (Vaughan & Schum, 2001).

Et tredje resultat viste en viktig positiv side av æresbegrepet i militær sammenheng sammenlignet med det sivile samfunnet. Ære i militærkultur er basert på verdier. Det reflekteres i profesjonen og vekker positive reaksjoner. Dette må ikke forveksles med kulturell ære, ærekulturelle angrep og æresdrap som vekker negative følelser, aggresjon og medfører straff.

Et nøkkelfunn ved studien må sies å være at forskerne viser sammenhengen mellom hvordan respondentene oppfattet æresbegrepet hos sine kollegaer satt opp imot hvordan de svarte på sin villighet til å ofre livet i en kampsituasjon. De viser altså til en sammenheng mellom æresbegrepet og deltakerens offervilje. Dette hadde igjen en sammenheng med deres forhold til det kanadiske forsvaret, deres oppfattelse av plikten som tjenesten medfører ovenfor både befolkningen og den kanadiske staten. Det er slik at ære ikke bare påvirker soldaters ønske om å ha en tilknytning, men også hvordan æresbegrepet påvirker viljen til å utføre tidvis livsfarlige plikter i rammen av militæret. I sum framkommer hvordan en bredere forståelse av etikk og ære kan bidra med kunnskap om konseptet militær helt og hvordan det kan påvirke adferd og holdninger innad i en militær organisasjon. Studien illustrere på en god måte begrepet «moralsk forankring» som inngår i min modell.

Artikkel 3. Risk propensity within the military: a study of Swedish officers and soldiers.

Börjesson, M., Österberg, J & Enander, A. (2015). *Journal of Risk Research*, 18(1), 55-68.

Denne svenske studien er utført av forskere ved Forsvarshøgskolan i Sverige og har også en direkte relasjon til oppgaven da risiko er tett forbundet med konseptet militær helt og deltagerne er militært personell.

Denne studien undersøker begrepet «risk propensity» som kan oversettes med risikotilbøyelighet. Studien ble gjennomført blant svensk militært personell som både var på beredskap og i forberedelse til å delta i utenlandsoperasjoner. Risikotilbøyelighet er sentralt i utøvelse av militærmakt, men blir også fremhevet som en årsak til ulykker og unødvendige situasjoner. Forskerne undersøkte risikotilbøyelighet med et spesielt fokus på personlighetstrekk, situasjonelle og demografiske faktorer. Risikoadferd henger sammen med personlighetstrekk som «sensationseeking» og impulsivitet.

Trekkene kan også knyttes til uønsket adferd blant militært personell i rammen av risiko ved bruk narkotika og våpen. Situasjonelle faktorer ble kategorisert som for eksempel søvnmangel, tilløp til høyt stress og krevende oppdrag. Forfatterne viser til at tidligere forskning har sett en sammenheng mellom soldaters eksponering for kamphandlinger og en økt grad av risikotiltaking i etterkant. Alder er en demografiske faktorer som kan spille en rolle i hvordan risiko blir håndtert. Tidligere forskning hadde vist sammenheng mellom økt risikovilje hos yngre menn versus eldre.

Studiens formål var å undersøke disse faktorene for å få en bedre forståelse av risikotendenser blant militært personell og dermed gi økt innsikt til nytte i arbeid med rekruttering, opplæring og ledelse i militære organisasjoner.

De testet tre hypoteser. Den første hypotesen (H1) var at de forventet å finne høyere grad av risikotilbøyelighet blant unge soldater og offiserer og blant menn. Den andre hypotesen (H2) var en forventning om en positiv sammenheng mellom mangel på overveielse og risikotilbøyelighet. Den tredje hypotesen (H3) bestod i at de forventet en positiv sammenheng mellom sikkerhets skeptisisme, fatalisme og risikotilbøyelighet.

Risikotilbøyelighet som å oppsøke «sensationseeking» er vanlig i grupper som søker høyrisikosituasjoner. Det ser man både i sivile og militære sammenhenger. Flere studier viser til at dette kan ha en positiv effekt i kamp og har tilknytning til dekorasjoner og situasjoner som fremhever taperhet, samtidig som det motvirker effekten av PTSD. Samtidig så fremheves det at det kan være krevende og skille dysfunksjonelle risikotakere fra funksjonelle dersom «sensationseeking» er eneste kriterium. Det ville forskerne undersøke ved å måle ulike faktorer knyttet til risikotilbøyelighet blant svenske militære.

Deltakere på undersøkelsen ble hentet fra et svensk logistikkregiment. Dette regimentet deltok også i beredskap til Nordic Battle Group (NBG). Logistikkregimentet hadde også en underavdeling som klargjorde seg for utenlandstjeneste i Kosovo. I den første datainnsamlingen deltok offiserer (N=12) og soldater (N=119) fra logistikkregimentet. I den andre datainnsamlingen deltok offiserer (N=23) og soldater (N=15) som del av logistikkregimentet som skulle deployeres til Kosovo. Det var 20% kvinner. Deltagerne var i alderen 23-69 år gamle. Det var frivillig å delta og deltagerprosenten var 60% av regimentet. Blant deltagerne hadde 9.2% erfaring fra et internasjonalt oppdrag og 4.5 % fra to eller flere. Det var 14% av utvalget som oppga at de hadde barn. Studien ble gjennomført ved at deltagerne ble samlet i en forsamlingsal der de fylte ut et spørreskjema med forskerne til stede (Börjesson et al., 2015).

For å måle «lack of deliberation» eller mangel på overveielse anvendte forskerne en svensk impulsivitetsskala «UPPS». I den inngikk 11 påstander de skulle vurdere seg sterkt enig eller uenige i

---

på en skala fra en til fire. Sikkerhetsverdier som sikkerhetsfatalisme og sikkerhets skeptisisme, målte de med fire påstander. Innholdet i spørreskjemaet som hadde flest spørsmål, 24, handlet om risikotilbøyelighet «Evaluation of Risk, EVAR». Forskerne brukte det som kalles en visuell analog skala der svar ble angitt i millimeter fra venstre til høyre på en VAS skala. Skalaen har blitt mye brukt. De 24 spørsmålene var delt inn i fem faktorer. En faktor med fem spørsmål målte «oppsøke farer», en annen faktor også med fem spørsmål ble kalt «uovervinnelighet» som også målte impulsivitet og hensynsløshet. En tredje faktor målte «mangel på overveielse», en fjerde «sikkerhets skeptisisme» og en femte faktor «sikkerhetsfatalisme».

Resultatene viste signifikant sammenheng mellom kjønn og alder, oppfatninger om sikkerhet og risikotilbøyelighet. Negative sikkerhetsverdier og tendensen til å ta risiko avtar med alder. Menn demonstrerte større grad av skeptisisme mot sikkerhetstiltak enn kvinner, kombinert med en høyere grad av risikotilbøyelighet. Personlighetstrekket mangel på overveielse hadde sammenheng med risikotilbøyelighet. Mangel på overveielse hadde derimot ikke sammenheng med demografiske kjennetegn og oppfatninger om sikkerhet. Studien trekker frem et annet viktig hovedtrekk rundt risikotilbøyelighet og «sensationseeking». Disse faktorer kan være fordelaktige for militært personell, samtidig som det kan være en sammenheng mellom at mennesker som naturlig trekkes mot yrker som innehar høy risiko, også naturlig vil score høyt på nettopp en slik måling.

Det kan tolkes som at militære styrker som utviser lavere grad av kapasitet til overveielse, viser større grad av risikotilbøyelighet og har i større grad en positiv holdning til farlige elementer som omfavner risiko. Resultatene viste også en sammenheng mellom følelsen av personlig uovervinnelighet, skeptisk holdning til sikkerhet og mangel på overveielse og dette påvirket variasjonene i poengsummene for farlighetssøking. Forskerne viser til at dette samsvarer med tidligere militær forskning som har påpekt en positiv sammenheng mellom holdninger til risikotaking og sikkerhets skepsis blant vernepliktige. De skriver også at det er nødvendig med mer forskning på samspillet mellom ulike risikorelaterte personlighetstrekk, oppfatninger og motivasjonsfaktorer for å forstå risikotaking. Forskerne fremholder at denne studien var unik i at det var den første som har undersøkt sammenhengen mellom «overveielse» og «tendens til risiko» i den militære konteksten. Undersøkelsen fastslår også at ledelse er en kritisk faktor for å skape et miljø som støtter en mer adaptiv tilnærming til risikotilbøyelighet. Denne svenske studien illustrer tema i modellen som den militære kontekst, individuelle egenskaper og ikke minst risiko som bidrag for å forstå konseptet en militær helt.

Artikkel 4. “General intelligence, personality traits, and motivation as predictors of performance, potential, and rate of advancement of Royal Navy senior officers. Young, M, & Dulewicz, V. (2023). *Military Psychology*, online.

De britiske forskerne ville forstå bedre hva som bidrar til at høytstående offiserer presterer bra og oppnår forfremmelser. Denne artikkelen har i likhet med de andre, et eklektisk teoretisk bakteppe med elementer fra personlighetsteori og sosialpsykologi. Som tittelen indikerer, går de også inn på et felt som vanligvis hører til under kognitiv teori, nemlig intelligensfaktoren. Hvor viktig intelligens er i rammen av kapasiteten til heroiske handlinger er interessant og lite utforsket.

Forskerne hadde en hypotese om å finne en positiv sammenheng mellom jobbytelse, potensiale og forfremmelseshastighet for høytstående offiserer i Royal Navy. Motivasjon ville kanskje påvirke suksess mer enn intelligens og personlighetstrekk til sammen. I Royal Navy hadde tidligere studier vist at motivasjon er knyttet til suksess i jobben. En hypotesene var derfor at motivasjon var viktig for jobbytelse og karriereutvikling.

På slutten av 1980-tallet økte interessen for å måle personlighetstrekk i utvelgelse av personell, spesielt etter oppdagelsen av Fem-Faktor-Modellen (FFM) eller "Big Five». Selv om "Big Five" har bidratt til å forstå koblingen mellom personlighetstrekk og jobbprestasjon, har noen vært skeptiske til å fokusere på brede faktorer i stedet for smalere trekk. Denne studien undersøkte både generell intelligens, personlighetstrekk og spesifikke deler av motivasjon, som det å sette mål, samarbeide med andre og oppnå varig suksess.

Respondentgruppen var i hovedsak høyere offiserer. Studien har en høy svarprosent. Forskerne kombinerte spørreskjemasvarene med opplysninger de fikk tilgang til gjennom tjenesteuttalelser. Spørreskjema ble delt ut til 381 regulære offiserer på nivå OF5-OF7 i den britiske marinen. Det var 209 (69%) kapteiner (OF5), 72 (23%) OF6, og 23 (8%) «Rear admiral, OF7». Forskerne fikk tilgang til data om vurdering av utøvelse, potensiale og aktuell grad av avansement via «RN's Oracle-based Joint Personell Administration System» etter full godkjenning fra britisk forskningsetisk vurdering. Deltagere gjennomgikk en intelligens-test, besvart 312 spørsmål i en personlighetstest og en omfattende motivasjonsmåling. I tillegg til informasjon forskerne innhentet via spørreskjema analyserte de innhold i tjenesteuttalelser og utledet tre variabler som var «utføring», «potensiale» og «avansementsrate» (Young & Dulewicz, 2023).

Funnene indikerte viktigheten av målrettet ambisjon og motivasjon blant høytstående offiserer. Av mange personlighetstrekk framkom «ordentlighet» som den sterkeste og mest konsistente pekepinn for karrieresuksess. Videre viste det seg at bruk av det spesifikke motivasjonsspørreskjema, bidro med resultater for ytterligere innsikt. Å bli motivert av å investere tid og energi i en jobb hadde sterkest sammenheng med vurdert ytelse, mens motivasjon for fremskritt «karriereutvikling» hadde sterkest sammenheng med vurdert potensial og faktisk hastighet på forfremmelse.

Denne studien er unik som en empirisk undersøkelse av svært høytstående ledere. Validiteten ble styrket ved at de samlet inn aktuelle organisatoriske vurderingsdata og fikk på denne måten en objektiv måling av forfremmelsehastighet. Resultatene bekrefter at individuelle forskjeller betyr noe i ledelse og utvider funnene om toppledelse utover det som er har blitt omtalt som et sterkt fokus på narsissisme og overmot.

På høyt nivå i Royal Navy viste altså sider ved motivasjon seg å være viktigere enn forskjeller i mental evne eller personlighetstrekk når det gjelder å oppnå gode vurderinger og faktisk forfremmelsehastighet. Sett i sammenheng med begrepet militær helt, bidrar denne ferske studien med viktig kunnskap om tema som er sjeldent utforsket som motivasjon, intelligens og ambisjoner. Det er imidlertid fortsatt uklart hvorvidt dette er typisk eller ikke typisk for militære helter. Derfor er det behov for mer forskning. Med tanke på dårlige svarrater som er blitt påpekt som en sentral svakhet i de fleste forskningsstudier på toppledernivå, styrker denne studiens svarandel på 80% representativiteten av resultatene for høyere offiserer. Royal Navy har i ettertid, basert på funn fra denne studien, tatt i bruk spørreskjema de anvendte for bruk i utvelgelse og utvikling av ledere.

Artikkel 5. Transgression within Boundaries: A Qualitative Study of Exitement Motivation Among Combat Troops. Brænder, M (2020). *Qualitative Psychology*, 7(2), 25-42.

Morten Brænder ved universitetet i Århus ble inspirert i samarbeid med en militærpsykolog til å gjøre en studie av soldaters motivasjon for å søke spenning og om det er et ønske og ikke bare et behov. Med andre ord, formålet var å undersøke hva spenning betyr for soldatene selv. Brænder forklarer at «spenningsmotivasjon» kan ha forskjellige betydninger som «arousal seeking» eller «sensation seeking». Brænder bruker det bredere begrepet «spenning» for å indikere at det å søke utfordringer i tillegg til å være en individuell egenskap også har sosiale sider. Spenning er viktig i krig fordi krig i sin natur handler om faktorer som fare og livstruende hendelser. Historier dreier seg ofte om hvordan mennesker oppfører seg i slike situasjoner. Det er grunnleggende fascinerende å finne ut om hva som er motivasjonen bak. Rasjonelle eller rent fornuftsmessige forklaringer brukes ofte for å forstå spenningsmotivasjon. Og i en slik fornuftsmessig forklaring kan spenningsmotivasjon i seg selv oppfattes som en kognitiv vurdering. Brænder ville undersøke nærmere soldaters valg og motivasjon

---

for å dra i en krig. Et slik valg medfører potensielt betydelige personlige kostnader. Samtidig rettferdiggjøres dette rent tradisjonelt som nasjonalfølelse, kameratskap, ære og plikt.

Brænder viser til at nyere studier dokumenterer at spenningsmotivasjon er viktig for soldater i krig. Videre trekker han frem at soldater som har opplevd krig og kamper vil søke mer spenning enn de som ikke har opplevd det. Dette kan tolkes slik at kampsoldater i dag tjenestegjør ikke bare på tross av faren som foreligger, men i større grad på grunn av den. Brænder poengterer at dette utfordrer oppfatningen at spenningsmotivasjon er en ren rasjonell, kognitiv og fornuftsbasert avveining mellom kost nytte eller kost risiko.

Han benytter fire dimensjoner for spenningsmotivasjon for sin analyse. Brænder ville gjennom en kvalitativ metodisk tilnærming forsøke å forstå soldaters forhold til spenningsmotivasjon, i hvor stor grad hvordan de oppfatter de ulike dimensjonene og eventuelt hvordan det endres over tid. De fire dimensjonene er:

- Eventyrlyst og ønske om å engasjere seg i sport eller andre farefulle aktiviteter.
- Søke erfaringer gjennom tanker, følelser, reiser og ikke-konform livsstil.
- Uhemmet oppførsel og ønske om å bryte sosiale grenser.
- Unngåelse av kjedsomhet og uvilje mot repetisjon og rutiner.

Dimensjonene var retningsgivende for innholdet i de kvalitative intervjuene. Brænder tar inn i artikkelen eksempler på spørsmål fra de fire dimensjonene som han stilte og svar fra en respondent. For å kunne tolke soldatenes oppfattelse av de ulike sidene av spenningsmotivasjon, kombinerte Brænder informasjon fra både de kvalitative intervjuene og fra kvantitative data. Brænder intervjuet 38 danske soldater, 22 før og 16 etter deployering til Afghanistan i 2011. Han administrerte 216 spørreskjema i to datainnsamlinger. Forskningsplanen inneholdt også et såkalt balansert kvantitativt panel på 78 soldater som hadde fylt ut et valid spørreskjema både før og etter deployering.

Resultatene viste en generell trend at samtlige rapporterte økt spenningsmotivasjon etter retur fra deployering. Soldatene trakk frem «unngåelse av kjedsomhet» som en viktig dimensjon. Deployering kan bidra med å bekjempe kjedsomhet og derfor fremstår deployering som viktig. «Eventyrlyst» i rammen av å gjennomføre farlige aktiviteter og som dermed gir spenning, fremstod også som viktig for soldatene. «Søke Erfaringer» basert på muligheten for at spesielle ferdigheter bare kunne oppnås via reell erfaring, syntes også viktig i intervjuene. I forbindelse med dimensjonen «Uhemmet» påpekte soldatene at deres motivasjon slett ikke baserte seg på å bryte sosiale normer. Videre viste det seg at «Søke Erfaring» fremstod som viktigere etter utplassering enn «Eventyrlyst». Soldatene viste at det å

---

kunne benytte sitt håndverk gjennom og utfordre seg selv var viktige faktorer. Samtidig fortalte de i intervjuene også at et høyt etisk nivå selv i en krigssituasjon er viktig, og at det foreligger en enighet om at fiender skal behandles med respekt.

I sin diskusjon fremlegger Brænder noen sentrale funn. Han viser til at soldatene ikke forbinder seg med noen som bryter sosiale normer og at det har noe å gjøre med motivasjon for deployering.

Soldatene søker ikke etter å få utløp for blodtørst, men har snarere større ønske og forståelse for viktigheten av å følge regler og normer. Dimensjonen «Søke Erfaringer» fremsto som sentral og ble forklart med at soldatene hadde et behov for å utøve sine soldatferdigheter i en reel arena.

Avslutningsvis viser Brænder at soldatenes fokus på å «Søke Erfaringer» er hovedmotivasjon for en selvrealisering i en kollektiv ramme slik det militære fellesskapet bidrar med. Brænder konkluderer med at studien viser at soldaters profesjonelle identitet er tett knyttet til motivasjonen for spenning.

Spenningen som forelå i forkant av en deployering var viktig, men ble erstattet av viktigheten av reel krigserfaring som motivasjonsfaktor. Den militære profesjonen gir soldatene noe unikt og en spesiell opplevelse som ikke kan oppdrives på noen annen måte. Morten Brænders forskning er interessant fordi den omfatter intervjuer av soldater med et fokus på krigserfaringer der konseptet den militær helt hører hjemme. Funnene fra denne forskningen sammenfaller med min modell om den militære helten. Selv om helter og heltemot ikke kommer frem som en del av Brænders arbeid er den likevel sentral fordi den viser interessante funn omkring tema som motivasjon, risiko, en sosial dimensjon, individuelle egenskaper og moralske forankring.

Min kombinasjon av et dypdykk i fem artikler med en god oversiktlig omtale av de 21, gir innblikk i forskningsbasert kunnskap om konseptet en militær helt i et militærpsykologisk perspektiv. I det neste kapitlet vil jeg kort analysere disse fem artiklene og de resterende 21.

7 Analyse

7.1 Analyse av fem utvalgte hovedartikler

Utvelging av hvilke hovedartikler som skulle trekkes ut til en fordypning ble nøye vurdert. Et første kriterium for utvelging av fem artikler, var at forfatterne helst skulle jobbe ved en forskningsinstitusjon og universitet med tilknytning til den militære konteksten. Börjesson, Ôsterberg

---

og Enander, (2013), Mandel og Litt (2012) og Young og Dulewicz (2023) arbeidet ved militære forskningsinstitusjoner og Wansink og kolleger (2008) og Brænder (2020) ved forskningsinstitutt og universitet. Dette innfrir første kriterium. Det kan spekuleres om noen av disse forskerne kan ha bedre økologisk validitet enn andre, i forståelsen av at kjennskap og erfaring fra det militære er en fordel når man skal gjøre militærpsykologisk forskning. Samlet sett gir artiklene inntrykk av god økologisk validitet. Også begrepsvaliditet i de fem artiklene er tilfredsstillende, da innholdet besvarer det forskerne hadde til formål å undersøke.

Det andre kriteriet for utvelgning for fordypning, var at artiklene skulle fokusere på tema i min modell og på den måten bidra til å forstå begrepet militær helt i et personlighets- og sosialpsykologisk perspektiv slik jeg har valgt å framstille det.

Alle de fem artiklene må sies å belyse forskjellige sider av modellens tema som er individuelle egenskaper, risiko, offervilje, moralsk forankring, sivil og militær kontekst. Wansink og kolleger (2008) gir kanskje det mest komplette bidraget til modellen. De samlet inn data og informasjon om både personlighet og sosiale faktorer. Brænder (2020) sin artikkel er også interessant tematisk og teoretisk sett. Han kobler en sosial og psykologisk dimensjon til risiko, moralsk forankring og personlige egenskaper og kan på den måten sies å være eklektisk i sin teoretiske tilnærming. Brænder (2020) og Börjesson og kolleger (2013) vurderes til å være både best og mest direkte rettet mot risiko som sentralt tema for økt kunnskap om den militære helten i en militær kontekst. Mandel og Litt (2012) på sin side, rettet søkelyset mot den sosiale ledelsesdimensjonen og moralsk forankring gjennom å undersøke kollegaers lojalitet, moral og offervilje. Young og Dulewicz (2023) fokuserte på individuelle egenskaper ved offiserer med undersøkelse av intelligens, personlighetstrekk og motivasjon.

Sett under ett, belyser artiklene tema i modellen på hver sin måte. De gir avgrensede bidrag til en forståelse av den militær helt i et personlighets – og sosialpsykologisk teoretisk perspektiv. Det kan bemerkes at det er vanskelig å identifisere hvilken teoretisk retning den enkelte forsker hører hjemme i. Denne typen empiriske artikler som publiseres i tidsskrifter, tillates begrenset plass for antall ord. Forfattere velger som regel bort å skrive om sitt teoretiske standpunkt for å gi plass til annet stoff.

Metodisk sett har forskerne anvendt mange ulike spørsmålsskalaer til spørreskjemaundersøkelser, og det er også kombinasjoner av spørreundersøkelser, dokumentstudier og intervjuer. Det er imidlertid bare Brænder (2020) som har gjennomført dybdeintervjuer. Sett under ett representerer deltagerne både unge og gamle og forskjellig grad. Young og Dulewicz (2023) kan sies å stå i en unik posisjon sett opp imot de andre bidragene. De valgte ut utelukkende respondenter som var offiserer av høyere grad. Dette er interessant da de andre i hovedsak benyttet både soldater, kadetter offiserer og noen

---

sivile. Studien til Young og Dulewicz viser også til høy svarprosent, som er et problem å oppnå i forskning. Den er også den artikkelen av de fem som fokuserer mest direkte på å måle personlighetstrekk og dermed personlighetspsykologi. Avslutningsvis kan man si at alle de fem utvalgte artiklene har god metodikk og forskningsplan og er publisert i forskjellige og anerkjente tidsskrift. Artiklene dokumenterer på en tilfredsstillende måte ulike måter å undersøke temaene på. Jeg kunne valgt ut andre bidrag for fordypning fra listen på 21 artikler, men mener disse fem utvalgte gir hvert sitt viktige bidrag til å forstå de sentrale tema som inngår i å forstå begrepet militær helt.

7.2 Analyse av de 21 artiklene i oversiktstabellen.

Før jeg går i gang med en bredere diskusjon av konseptet militær helt, oppsummeres og analyseres kort de 21 artiklene i oversiktstabellen. I denne sonderende litteraturstudien er formålet ikke analyse av kvaliteten, men å bidra til å belyse og gi oversikt over forskningsbidrag om konseptet en militær helt. De 21 artiklene er fordelt innenfor temaene individuelle egenskaper, risiko, sosial dimensjon og offervilje og moralsk forankring. Det må tas forbehold om at mange bidrag kan høre hjemme under flere tema. Under hvert tema er bidragene alfabetisert og de fem som ble valgt ut til detaljert analyse er merket med stjerne.

Åtte av 21 artikler er kategorisert under tema individuelle egenskaper. At det er flest i denne kategorien, kan henge sammen med at mange forskere tilhører den store teoretiske retningen innen personlighetspsykologi med tilgang til velprøvde og internasjonale målemetoder som eksempelvis Big Five. Tre av de åtte i denne første kategorien, er merket med stjerne og omtalt i detalj ovenfor. Av de øvrige fem ble tre omtalt i innledningen, henholdsvis Franco og kolleger og artikkelen til Gal og Gabriel og Kinsella og kolleger (2020). I en norsk sammenheng har to bidrag undersøkt karakterstyrke henholdsvis blant kadetter i Bergen og ved Krigsskolen i Oslo. Det er Matthews og kolleger (2006) der professor Jarle Eid inngår i samarbeid med forskere i USA og en norsk masteroppgave som undersøkte personlighetstrekk blant kadetter på Krigsskolen i Oslo (Skillingsstad og Bjørgum, 2023).

På tvers av tema finnes til sammen fem litteraturstudier. I den første artikkelen gir Rusch (2022) en kort oversikt over forskning som omhandler offervilje og altruisme og både sivil, sosial og militær heltmodig innsats ble omtalt som i innledningen. I den andre fremhever Gunnar Breivik og kolleger (2019) at det er få klare forskningsparadigmer om risikorelaterte fenomen som en militær helt alltid vil inngå i. I den tredje litteraturstudien, som er en systematisk en, påpeker svenske Maria Fors Brandebo og kolleger (2022) ved Den Svenske Stabsskolen, at det foreligger kun 35 større studier om det sosialpsykologiske fenomenet samhold «cohesion» i militære kontekster. Dette hevder de også er overraskende siden samhold og gruppepsykologi generelt er hyppig undersøkt i sivil ledelsesforskning

---

i dag. Den fjerde litteraturstudien integrerer heltemot som et moralsk forbilde (Lawn et al.,2022). De oppgir fire treff i et søk om eksepsjonell moral «moral exceptionality» som knyttes til heroisme. Samtidig viser de til det relaterte begrepet til heroisme som de kaller moralske forbilder «moral exemplars» som karakteristika eller prototypisk enhet. Dette begrepet analyseres hyppigere i litteraturen. I denne forbindelse er det naturlig å vise til en av de andre artiklene i tabellen av Kinsella og kolleger (2020) som for øvrig ble omtalt i innledningen. De gjennomførte en studie blant ungdom i Irland om moralsk forankring og integritet som en sentral karakteristikk av helter. Den femte og siste litteraturstudien handler om noe helt annet enn omtalt ovenfor, nemlig mentale helseproblemer eller det som har fått begrepet «moralske skader». Begrepet blir analysert i et tverrfaglig perspektiv, som er viktig for nyansert forskning (Molendjik et al.,2020). Begrepet dreier som følelser av skyld og skam blant eksempelvis aktivt tjenestegjørende styrker i utlandet som opererer i risikofylte og ukjente omgivelser. Forfatterne hevder av uttrykket «moralske skader» dekker mer etiske og sosiologiske perspektiver enn psykologiske perspektiver slik PTSD gjør. De gir et innblikk i negative sider og mulige senskader av heldedåder. Et samlet hovedbudskap fra de fem litteraturstudiene, er behovet for mer forskning om disse forskjellige tema innenfor personlighetskarakteristika og sosialpsykologi som kan fremskaffe mer kunnskap for å forstå begrepet militær helt.

Av de resterende artiklene i tabelloversikten omhandler to risiko, henholdsvis Knighton (2004), Lee og kolleger (2014), en lederskap (Fisher et al, 2010) og tre moralsk forankring (Jennings & Hannah, Olshoorn, 2007; og 2011, Schiffer, Hohn, & Saucier, 2021).

Oppsummeringsvis ser man at alle 21 artiklene publisert i tidsrommet 1982 til 2023. Nesten halvparten eller ni av 21 er nye og publisert i perioden 2020 til 2023. Bare fem ble publisert før 2010. Det betyr at hoveddelen av forskningen som er inkludert er gjennomført i løpet av det siste tiåret. Det ble ikke lagt inn noen tidsavgrensning i litteratursøkene og tabellen avspeiler litteratur som framkom fra ulike søk og kilder. Det er positivt for en litteraturstudie innen militærpsykologi, og se at det er mye god og interessant forskning publisert i løpet av siste 10 års periode.

8 Diskusjon

Målet med denne oppgaven var å gi en oversikt over forskning om konseptet militær helt. Metoden for å oppnå målet var utforskende eller sonderende litteraturstudie. En slik litteraturstudie kan bidra med en oversikt over hvilken forskningslitteratur som eksisterer og avdekke kunnskapshull.

Jeg vil i dette kapitlet tolke og diskutere resultatene fra litteraturstudien for å besvare problemstillingen og forskningsspørsmålet. Sterke og svake sider ved denne metode blir drøftet. Jeg

---

avslutter med konklusjon og betraktninger rundt implikasjoner av hva jeg har funnet i rammen av profesjonen.

Før jeg går i gang med en bredere diskusjon av den militærpsykologiske kunnskapen som er samlet, vil jeg presentere funn som bidrar med karakteristika av en militær helt som empiriske studier har bidradd med. Jeg gjentar også min problemstilling og påfølgende forskningsspørsmål.

Hvordan har konseptet militær helt blitt presentert og utforsket i nyere forskningslitteratur?

Hvilke karakteristika har man funnet i studier innenfor personlighets- og sosialpsykologi?

8.1 En paradoksal mangel

Det var et uventet funn at det synes å foreligge få forskningsartikler rettet direkte mot konseptet den militære helt. Kun fem av de 21 inkluderte artiklene hadde helt eller heltemot i tittelen (Franco et al., 2011, Gal & Gabriel, 1982, Kinsella et al., 2020, Rusch, 2022, Wansink et al., 2008).

Det mangler med andre ord forskningslitteratur direkte rettet mot den militære helten. Dette syntes litt rart, da en militær kontekst er en utmerket arena for å studere helter og heltedåder.

Samtidig så er militære helter og deres handlinger noe unikt og sjeldent. Det blir derfor svært krevende om ikke helt umulig å predikere når slik handling kan forekomme. Det er ikke mulig å plassere forskere sammen med stridende enheter enten det er ledelse eller heltemot vi skal forske på. Krig og konflikt utgjør en ekstrem risiko og dermed store muligheter for heltemodig innsats og innebærer dermed selvpoppofrelse. Kildene til forskning vil være innhentet retrospektivt fra en utøver av militært heltemot eller basert på beretninger fra noen som har observert en militær helts handlinger.

Risiko har en sentral plassering i min modell og er ikke bare et eget stort fagfelt, men syntes også å bli nevnt i majoriteten av litteraturstudiens artikler. Breivik og kolleger konkluderer med at det ikke er konsensus om hvilke tester for risikotaking som er mest relevante for militære (Breivik et al., 2019).. Risiko er en naturlig del av militære beslutninger og handlinger. Den er alltid til stede og skal alltid vurderes fortløpende under oppdragsløsning eller analytisk i forbindelse med planlegging. På bakgrunn av dette kan jeg si at en militær helt vet hva risiko er og hva det innebærer, kanskje i langt større grad enn sosiale og sivile helter.

Vi kan vurdere mange faktorer i en militær planprosess, men vi kan ikke vurdere i hvor stor grad militære helter trer frem eller heltemodige handlinger forekomme. Konseptet militær helt og mer

---

presist driveren for militært heltemot, syntes å være noe dypt personlig. Tapperhet, høyinnsatsaltruisme med stor grad av empati, karakterstyrken mot som predikator for fremtidig prestasjon, viljen til å utsette seg for høy risiko for å utvikle egne ferdigheter og selvdisiplin understøtter dette (Matthews,2006, Rusch, 2022, Skillingstad, 2023,Wansink 2008, Brænder, 2020).

I det militære vesen foreligger det en stolt tradisjon på utmerkelser og medaljer for å dekorere heltmodig innsats. Derfor kunne jeg alternativt ha oppdrevet kunnskap ved å vekte meg mer mot historiske kasusstudier om dekorerte helter. Det viste seg at også her var litteraturtilfanget begrenset, siden jeg valgte bort å analysere biografier om militære helter som kilde til å forstå konseptet en militær helt. Imidlertid har Rusch (2016) i en relativt kort oversiktsartikkel publisert 12 studier om sivile og militære helter som analyserte store datasett om historisk tilfeller. Av disse 12 utvalgte studiene omhandlet syv av dem militære helter med dekorasjoner som CMO fra henholdsvis Korea, Vietnam og begge verdenskrigene. De fem resterende forskningsbidragene omhandlet mottakere av den amerikanske sivile utmerkelsen Carnegie Medal (Rusch, 2016).

Rusch (2016) påpeker et interessant og sentralt poeng som gir mening. Det er sparsomt med publisert forskning på militære helter fordi populærlitteraturen og underholdning portretterer militære helter i langt større grad enn vitenskapen. Mennesker er fasinert av vold, krig, konflikt og slag. Det handler om fremtredende historiske skikkelser, både menn og kvinner som på brutalt vis har erobret, undertrykt og frigjort andre mennesker av utallige grunner. Denne listen er utømmelig, men det er et faktum at vi lar oss svært lett fascinere av disse hendelsene, menneskene og heltene.

8.2 Mange forskningsbidrag om individuelle og sosiale karakteristika

Det er imidlertid mer oppløftende at det var lettere å finne litteratur som svar på mitt forskningsspørsmål. Hvilke karakteristika har man funnet i studier innenfor personlighets- og sosialpsykologi? Jeg fant som jeg har vist i analysen av tabellens innhold flere sentrale artikler som på en god måte karakteriserer en militær helt i et personlig og sosialpsykologisk perspektiv. Dette skal jeg presentere og diskutere i en militær kontekst slik jeg kjenner den.

Wansink og kollegaer (2018) har vist gjennom ikke-anekdotisk forskning på militære helter at risikotaking, ledelse og lojalitet står sentralt. Samtidig finner de noen konkrete personlige egenskaper som også karakteriserer den militære helten. Det er ressurssterk, selvdisiplinert, risikovillig og eventyrlysten. Dette er eksempler på personlighetstrekk og sosialpsykologiske karakteristika. Ledelse og lojalitet er typisk sosialpsykologiske tema om samspill mellom mennesker i en sosial og militær

---

kontekst. Ledelse er en nødvendig faktor i militæret både i fred, krise og krig. Det unike med den militære konteksten er at det er et lagspill. I et lagspill inngår personlige karakteristikk ved hver enkelt så vel som at det alltid en form for ledelse involvert. «Det er alltid en sjef», er et velkjent uttrykk i Hæren.

Et utvalg av respondenter i artikkelen til Wansink og kolleger, var krigsveteraner som hadde fått de høyeste militære dekorasjoner. Det var en svakhet ved metoden at denne gruppen respondenter var liten, alderen svært høy og handlingene hadde skjedd mange år tidligere. Brænder (2020) derimot inkluderte også krigsveteraner, men fra en mer nylig konflikt (Afghanistan). Det er en viss grad av likhet mellom Wansink og kollegaer (2018) sitt arbeid og Brænder sin artikkel. Det er imidlertid ikke opplyst om noen av Brænder sine respondenter hadde mottatt medaljer. Likevel velger jeg å hevde at Brænders respondenter også tilfører verdifull kunnskap til forståelsen av konseptet militær helt. Brænders resultater viste at respondenter satte utviklingen av egne soldatferdigheter høyt og verdsatte den unike arenaen som den militære konteksten gir. Innledningsvis i karrieren fortalte de gjennom dybdeintervjuene at de var eventyrlystne og søkte spenning i starten. Men etter å ha tilegnet seg økende erfaring, forstod de at andre ting, som det å bli flinkere til det de holdt på med, var viktigere enn spenningsøking. Samtidig mestret de hele veien å etterleve verdiene som det militære håndverket hviler på og lojaliteten i det militære systemet. Dette viser at det er en likhet mellom Wansink og kollegaer og Brænder sine funn i at militære helter er ressurssterke og selvdisciplinerte. Jeg viser her også til arbeidet til (Knighton, 2004) som undersøkte militær beslutningstaking. Sagt på en enkel måte så blir du ikke ressurssterk, selvdisciplinert og dyktig i eget håndverk, uten en stor grad av motivasjon og ambisjon. Dette kan sies å gjelde for den militære helten.

8.3 Den moralske forankringen

Et sentralt tema i modellen for å forstå en militær helt, er moralsk forankring. Hvilke funn er så gjort om moralsk forankring? Mandel & Litt fremhever ære, plikt og offervilje hos respondenter som også tilhørte den militære konteksten. Særlig lojaliteten mot stat, samfunn og den militære organisasjonen fremkommer sentralt og tilfører en dimensjon som også Brænder og Wansink med kolleager viser til. Med andre ord er lojaliteten en viktig brikke i den militære heltens oppbygning og viser til et sett med styrende verdier som ligger i bunn. Det er et verdsett og etiske normer som støtter den militære helten i sine beslutninger rundt risikosituasjoner.

I min modell er offervilje satt til kjernen sammen med risiko som jeg har tidligere diskutert i kapittel 8.1. Offervilje er igjen et argument for at den militære helts handlinger er noe dypt personlig. Hvilke faktorer som regulerer en militær helts offervilje vil være svært vanskelig å definere, men det kan

---

argumenteres for at det har en forgreining til den moralske forankringen, verdiene, regelverket og ikke minst de militære tradisjonene som den militære helten er oppdratt i. Selv om ikke begrepet ære har en plass i modellen, kan det argumenteres for at dette er tett forbundet med offervilje (Mandel & Litt, 2013). I noen tilfeller fremkommer militære helters handlinger som ren nødvendighet for å ikke bare å redde sitt eget, men også andres liv (Gal & Gabriel, 1982). Forskning viser også at i mange tilfeller er det lojalitet til sin primære militære gruppe som motiverer soldater til handling (Mandel & Litt, 2013). Samtidig så vet vi at militære konflikter ofte foregår i tett nærhet eller blant sivile. I et FN perspektiv inngår militære styrker som en komponent i det høyt prioriterte oppdraget « Protection of Civilians». En militær helts offervilje, risikovillighet og moralske forankring blir utfordret på en annen måte når situasjonen kan inkludere; gjengvold, «post conflict revenge», opprør, etnisk rensing og folkemord (Kjeksrud et al., 2016). Denne oppgaven har satt søkelys på den militære helten i en mer direkte konvensjonell militær kontekst. Den militære helt i et FN-perspektiv, ville vært interessant for videre forskning.

Vi vet at samfunnet og særlig media spiller en viktig rolle for hvordan spesielt militære handlinger blir oppfattet, spesielt når det handler om å ta liv og i enda større grad dersom det er egen nasjons soldater som gjennomfører dette.

Mot og moral som tema for å forstå konseptet den militære helt er representert, med de fem siste artiklene i tabellen (Jennings og Hannah, 2011; Lawn et al., 2022; Molendijk et al., 2020, Schiffer et al., 2023 og Olsthoorn 2007). I en av de få artiklene som ikke er forskning i en militær kontekst, men blant studenter (Schiffer et al., 2021), viste resultatene at studentene fant det vanskeligere å drøfte militære dilemma enn ikke-militære dilemma.

En militær helt kan ha en «defensiv» eller en «offensiv» moralsk tilnærming. Generelt sett kan den offensive tilnærmingen passe best den militære helten. En militær helt er drevet av en moral som dreier seg om hva man må etterstrebe. I dette inngår holdninger, disiplin, lojalitet, etiske normer og regler som er markante for soldater spesielt i Norge og NATO og i et militært system som allerede er svært verdipreget og ikke minst tradisjonstungt.

En moral som er navigert av hva man skal unngå, kan sies å passe bedre til konseptet den sosiale helten. I innledningen omtalte jeg sosiale og sivile helter som bidrar til å endre samfunnsnormer og verdier over tid i eksempelvis et miljø eller en organisasjon.

Den moralske komponenten for den militære helten, kan imidlertid sies å være mer sårbar for kritikk enn for den sosiale og sivile helten. For krig kan dømmes annerledes enn varsling og heltedodig enkelthendelser i samfunnet. Dette handler om to sentrale ting, for det første at den militære helt både

---

representerer samfunnet og for det andre at helten disponerer et voldsmonopol på vegne av demokratiet, noe sivile og sosiale helter ikke gjør.

8.4 Ukraina som eksempel for å illustrere en militær helt

Krig og konflikt i land er i sin form et svært uhyggelig sted å oppholde seg. Satt på spissen kan det forstås som at du skal beskytte de som ikke kan beskytte seg selv, og du skal om du må, gi ditt eget liv for dette. I studien av Gal og Gabriel (1982) med dokumentasjon om dekorerte helter, viste de at militære helter oftest gjør bragder for å redde sine medsoldater. Med andre ord er det ofte sterke interne bånd og samhold som kan forklare mange militære helters handlinger som også forskningen til Fors Brandebo og kolleger i Sverige viste (Fors Brandebo et al., 2022). Akkurat nå pågår en eksistensiell kamp mellom Ukraina og Russland. For ukrainere kan ligne det som skjedde for nordmenn da Norge ble invadert av Tyskland. Denne krigen rommer et aktuelt perspektiv på den militære helt.

President Volodymyr Zelensky må sies å være et eksempel på en militær helt. Riktig nok er han ikke i første linje og slåss, men han har vist stor vilje til å ta risiko. Han har utvist offervilje ved at han ikke ville bli hentet ut med hjelp av amerikanerne. Han besøker fronten og rapporterer fra gatene i Ukraina. Han var antakelig klar over at russiske spesialstyrker sannsynlig var til stede i Kiev da han var der og hadde som oppdrag å ta livet av han. Han utviser en klokkeklar moralsk forankring gjennom sitt syn på denne krigen og hans rett til å hevde egen suverenitet. Bildet av han som militær helt forsterkes også gjennom hans kapasitet til å fremme sin sak gjennom diplomati og media (Jfr Churchill).

Moral og mot er sentralt, men har en pris. Lord Moran (2013) i sin bok «Anatomy of Courage» fremhever at moralsk mot er en mer sjelden form enn fysisk mot og en person med høy grad av moralsk mot, vil ofte også utvise fysisk mot. Videre trekker han frem at mot i seg selv er en begrenset ressurs som mennesker har forskjellige mengder av. Denne ressursen tømmes gradvis ut i forhold til hva slags situasjon motet brukes i (Moran, 2013).

Dette vil si at i den militære konteksten der den militære helten har sitt virke, vil det være en balanse mellom hvor mye og hvor militære helter kan gjennomføre heltmodige handlinger. Siden heltet er forbundet med meget høy risiko og selvoppofrelse, er det dermed en enkel slutning at det er en pris å betale som Schiffer og kolleger drøfter (2023). Jeg kan også knytte President Zelensky til det som omtales som «leadership in extremis» (Fisher et al., 2010). President Zelensky er det jeg mener må være et fremdragende eksempel på en nålevende militær helt. Vi kan observere hans personlige styrke,

---

sosiale kontakt gjennom taler og møter, moralske forankring og illustrerer dermed på en god måte modellen min.

8.5 Populærkultur, tradisjoner og underholdningsbransjens rolle

I en militær kontekst er det mest interessante, at alle som tjenestegjør i prinsippet allerede er på den heroiske bane-halvdelen. Den amerikanske standup komikeren Bill Burr provoserte nylig på seg det amerikanske folket da han spøkte med at soldaten som står på dekket til et hangarskip og peker i retningen jagerflyet tar av, ikke er en helt, i hvert fall ikke sett opp imot de som slåss i fremste rekke (Abbie Emmons, 2018). Grunnen til at dette ble tatt alvorlig, er at hos amerikanere er alle som tjenestegjør i forsvaret «by default heroes», uavhengig om hvor og hva de tjenestegjør som. Dette må sees på som et kulturelt betinget fenomen som ligger nært på det amerikanske folket. Jeg vil si at et sentralt poeng med den amerikanske kulturen, er oppslutningen rundt deres militære styrker og deres militære tradisjoner.

Helter og militære helter appellerer til folk i alle aldre og forbindes med deres individuelle perspektiv, egne liv og opplevelser. Mange jeg har snakket med i forbindelse med denne oppgaven, har alle vært svært begeistret for temaet. Det betyr at de fleste har et personlig forhold til tema og ulike meninger om det. Kinsella og kolleger (2020) bekreftet i sin studie blant irsk ungdom at de i høyeste grad var interesserte og hadde gode svar på sine karakteristika av helter og rollemodeller. Dette kan forklares med hvor populære krigsfilmer, superheltefilmer, skjønnlitteratur og særlig biografier er om helter.

Forståelsen av helt, enten det er en sosial, sivil eller militær helt, kan sies å eies av hele verden. Fortellinger om helter eksisterer like sterkt i den skriftlige som i den muntlige fortellingstradisjonen. Den finske samlingen av sanger av Johan Ludvig Runeberg (1944) om «Fenrik Stål» var populær lesning for unge gutter i både Norge og Finland etter andre verdenskrig. Jeg fikk denne boken av en god venn av familien. Man trenger altså ikke utdanning og spesialkunnskap for å forstå hva en helt er. Begrepet helt framstår også som relativt tidløst og synes ikke å ha endret seg mye i innhold og oppfatning fra antikken frem til i dag. Det er svært mange typer helter og heltinner og mange innfallsvinkler til temaet.

8.6 Helt, heltinne og «gender» i rammen av heroisme

Konseptet militær helt kan sies å tilhøre den militære profesjonen. I dag fremholdes likestilling mellom menn og kvinner i de fleste moderne militære organisasjoner. I Norge er kvinner representert i

---

bortimot alle de ulike delene av Forsvaret fra de stridende og til de bakre. Det eneste unntaket er den skarpeste delen av våre spesialstyrker som eksempelvis Forsvarets Spesialkommando (FSK) og Marinejegerkommandoen (MJK). En kvinnelig jegertropp ble også nylig opprettet i FSK og er nå en aktiv avdeling som gjennomfører oppdragsløsning (Løvland, 2018).

Blant de amerikanske styrkene var lenge kvinner ekskludert fra stillinger som ville føre dem i kamp i første linje. Dette har i senere tid blitt opphevet og amerikanske kvinner tjenestegjør i dag i flere stillinger som før var forbeholdt utelukkende menn (Women Warriors, u.å.). Det israelske forsvaret har lenge hatt verneplikt for kvinner og mange kvinner tjenestegjør i kampavdelinger, samtidig så er det en viss begrensning på enkelte eliteavdelinger som eksempelvis de som operer dypt på fiendtlig territorium og liknende («The Israeli Army Promised Female Soldiers a Revolution but Left Them With Nothing but Crumbs», u.å.). Fysisk heroisme har jeg tidligere omtalt som kategorien der militær heroisme tilhører og den er i stor grad dominert av menn og kulturelt betinget til å omhandle nettopp menn og menns kulturelle rolle. Det foreligger derfor en ekstern forventning om en person opptrer modig eller ei, basert på hva de kulturelle normene tilsier. Forventes det at menn ikke skal være redde og unnvikende i den sosiale samfunnsnormen, vil dette i sin tur påvirke menn til nettopp å handle heltmodig. Det betyr at det foreligger interessante normer og usagte regler rundt hvordan maskulinitet kan påvirker en manns vilje til å gripe inn i en fysisk risikofylt situasjon. Studier viser at menn som ser på seg selv om sterke og aggressive, vil i større grad handle spesielt om det er en kvinne som er i nød (Kinsella et al., 2017). Dette er et eksempel på den klassiske tilnærmingen der en ridder på heltmodig vis redder en kvinne. På den andre siden viser det seg menn som nedvurderer egen maskulinitet, i større grad vil oppsøke en mulighet for å handle heltmodig, fordi dette dermed kan gjenopprette deres maskuline selvbilde (Kinsella et al., 2017). Studier av menn med en sterk maskulin identitet viser at de frykter den antatte samfunnsmessige pinligheten som kan eksistere om de feiler i en offentlig heroisk handling der det forventes at de skal kunne gjøre det. Det foreligger altså en kompleksitet vedrørende kjønnsidentitet og hvordan både kjønn og forventninger påvirker en mulig heroisk handling og særlig fysisk risiko og heroisme (Kinsella et al., 2017). Forskning viser at særlig mødre og bestemødre fremstår som sosiale helter og tilskrives personlige og sosiale egenskaper som beskyttende av andre, kjærlige og med stor grad av offervilje overfor sin familie. Disse kvalitetene vil også kunne sammenfalle med en definisjon av heroisme. Samtidig så fremstår kvinner med et handikap da deres rolle gjerne forbindes med det sivile og ordinære, mens den mannlige rollen forbindes nærmere med noe eksepsjonelt og med ledelse. Men det må understrekes at det forekommer en viss fleksibilitet i rammen av hvordan kjønn forholder seg til heroisme, fordi det finnes tilfeller der både den fysiske og sosiale helterollen er kombinert. Joan of Arc var både en kvinne og en hærfører som et eksempel. Kinsella og kollegaer poengterer også at det kanskje ikke foreligger nok litteratur som omhandler både kvinnelige og mannlige helter i den hensikt å inspirere yngre generasjoner (Kinsella et al., 2017).

I vår tids media og kulturelle sfære ser vi også at kvinner har en mer fremtredende rolle som helter i særlig film og tv. De er mer kapable og løser de samme risikofylte oppdrag som sine mannlige kolleger. Eksemplet på dette kan være Wonder Woman som ble spilt av den israelske skuespillerinnen Gal Gadot. Et annet eksempel vil være fremstillingen av NRKs tv-serie «Makta» om Gro Harlem Brundtlands politiske reise. Gro Harlem Brundtland vil for mange være et godt eksempel på en kvinnelig helt. I norsk sammenheng er det ingen fremtredende kvinnelige militære helter som har fått tilsvarende oppmerksomhet som Gunnar Sønsteby eller Jens Anton Paulsson.

Kinsella og kolleger (2017) påpeker også et interessant poeng omkring begrepene «helt» og «heltinne». Begge begrepene betyr det samme, men de er fordelt på kjønn, og heltinne blir i utstrakt grad mindre brukt enn sitt maskuline motstykke. Foreligger det en forskjell i hvordan media og populærkultur fremstiller menn og kvinner i rammen av helt? Er fysisk heroisme anerkjent og feiret i større grad enn sosial? Er det lettere for menn og motta berømmelse og medaljer enn kvinner, og må kvinner arbeide mer for å bli sett på som helter? Dette er spørsmål som jeg ikke har til hensikt å svare ut, men dette er et kunnskapsgap, men spørsmålene er relevante for fremtidig forskning. Det skal bli interessant å følge utviklingen i Hæren og hvordan økende likestilling også kan gjøre utslag blant de som blir dekorert og oppfattet av andre som helter.

8.7 Et norsk perspektiv på medaljer og norske militære helters rolle

Jeg kjenner mange militære kolleger som har de høyeste militære utmerkelser. Ingen skryter nevnverdig av sine bragder og jeg tror ingen av de ville fremstilt seg som en militær helt om det ble spurt. Dette kan så klart forklares med generell høflighet og ikke minst kulturelle forhold. Samtidig så er det et visst tabu bekledd i begrepet militær helt i vår samtid.

Paradoksalt nok er det svært få som ville vært uenig i at Gunnar Sønsteby, Max Manus og Joachim Rønneberg ikke var militære helter. For ikke å snakke om «gutta på skauen». På den ene siden var disse heltene et produkt av en voldsom konflikt der Norge var i en eksistensiell kamp mot en mektig fiende. Det var også en annen tid som er mange år tilbake. På den andre siden er det mer krevende å liste opp navn som i en militær norsk kontekst klinger like klart som disse, om vi ser på perioden fra etter krigen frem til nå. Nåværende Forsvarssjef, Eirik Kristoffersen, er en av vår tids høyeste dekorerte offiserer. Han kan klassifiseres som en militær helt og han er nok et forbilde for mange. Jeg er igjen usikker på om han ville klassifisert seg som en militær helt om han ble spurt.

8.8 Metode, sterke og svake sider

Modellen gav en styrke til metoden fordi den økte forståelsen og gav en god innretning for både søk, analyse og diskusjon. Validiteten for innholdet i modellen er tilfredsstillende, fordi flere ulike studier peker mot samme karakteristika og har ofte brukt samme tester og spørreskjema. Litteraturstudiens resultater kan også generaliseres til soldater og offiserer i mange land (NATO), fordi temaene oppfattes med relativ stor likhet på tvers av nasjoner. Det er en styrke at dette «lukkende militære miljøet» nettopp bidrar til muligheten for denne typen generalisering. En norsk jurist og en britisk jurist vil som eksempel ha færre fellestrekk i sitt fag enn en britisk og norsk offiser.

For 10 år siden begynte konseptet helt og heroisme å tiltrekke seg økt oppmerksomhet spesielt i psykologisk forskning (Allison og Scott, 2019, Kinsella et al., 2017, 2020, Rusch, 2022). I 2016 ble tidsskriftet «Heroisme Science» først lansert som et felles amerikansk og australsk samarbeid. Jeg hadde store forventninger til at dette ville være en forskningsmessig gullgrube. Der tok jeg feil. Etter å ha gjennomgått alle nummer av årgangene 2016 til 2023, måtte jeg konkludere med at innholdet ikke innfridde forventningene mine. Jeg tør også hevde at det ikke finnes et større organisert forskningsmiljø om militære helter per dags dato i vestlige land.

I sum viste resultatene av litteratursøkene til artikler med stor spredningen i hvor de var publisert og med påfølgende variasjon i tema som var undersøkt. Derfor kan det tolkes dithen at konseptet militær helt og heroisme kombinert med nøkkelord fra personlighet og sosialpsykologi, har vært interessant for redaktører i både militære og sivile tidsskrifter. Mitt utvalg av forskning kommer blant annet fra tidsskrifter med høy anerkjennelse som «Leadership Quarterly» og «Review of General Psychology».

Det en svakhet at forskningen min ikke i større grad enn er tilfelle, går mer direkte på konseptet militær helt slik jeg hadde forventet. Jeg har vist at konseptet militær helt er lite utforsket i direkte forstand som et rent fagområde, men det gis allikevel en god forståelse gjennom denne utforskende litteraturstudien.

Fra et generisk profesjonsperspektiv er det interessant å forfølge et spor som tar for seg konseptet militær helt med et spesielt fokus på det norske Forsvaret. Herunder ligger muligheten til å gjennomføre datainnsamling enten i form av intervju eller som en mer omfattende spørreundersøkelse blant aktivt tjenestegjørende eller veteraner. Hensikten her ville vært å undersøke om hvorvidt det er noe særegent med hvordan den norske militære kulturen oppfatter konseptet militær helt. Fra et militærpsykologisk perspektiv med dybdeintervjuer, ville en dypere analyse av hvorfor eller eventuelt hvorfor ikke risiko og offervilje er sentralt i hvordan en militær helt er satt sammen, være interessant.

8.9 Relevans i rammen av profesjonen

Forsvaret og Hæren som jeg representerer, har utviklet gode konsept for lederutvikling og ikke minst holdninger og verdibasert kultivering av sine offiserer gjennom en livslang karriere. Militært heltemot er derimot ikke et vurderingskriterium på den årlige tjenesteuttalelsen. På den ene siden er realistisk trening i forbindelse med øvelser viktig for Hæren (Bjørgum og Skillstad, 2023). Dette forkommer også under simulerte tosidige øvelser. Denne treningen er så nært vi kommer å kunne trene på krig. Samtidig så er alle deltakere klar over at det er simulert og at laserstrålene som kan treffe deg og kan dømme deg utslått, ikke representerer noen reel fare, annet en direkte tilbakemelding på at du gjort en feil. Fra min tid ved Hærens Våpenskole har jeg merket meg at offiserer som seirer i den simulerte krigen, ofte tar smarte taktisk løsninger, gjør gode vurderinger og er dyktige på å utnytte øyeblikk og ta kalkulert risiko. De er ofte også dyktige ledere som inspirerer og har et solid verdigrunnlag som gjør at soldatene følger dem. Dermed kan det sies at mange av disse offiserene innehar egenskaper som jeg har inkludert i min modell om militære helter. Samtidig så er denne realistiske treningen til syvende og sist trening og vil ikke kunne frembringe den graden av risiko og offervilje som vi historisk sett ser i krig og som forskningspublikasjoner har dokument. Ergo er det svært krevende om ikke umulig å forske på militære helter i den spisse enden der det skjer når det skjer. Avslutningsvis er det interessant for profesjonen på et rent faglig nivå å etterstrebe større kunnskap om konseptet militære helter. Det bidrar med å tilføre ny kunnskap og dermed utvide vår forståelse av hva som inngår i offisersprofesjonen som helhet.

8.10 Konklusjon

Jeg har gjennom denne oppgaven fastslått at det foreligger lite forskning på militære helter, ifølge den sonderende litteraturstudien. Allikevel har de to teoriretningene bidratt med en innfallsvinkel til å finne relevante studier i et uoversiktlig terreng. Generelt sett viser forskningen nødvendige personlighetstrekk og sosialpsykologiske faktorer som karakteriserer den militære helt.

Krig og konflikt er tidløst og stadig gjentakende i vår historie. Det samme kan sies for helter og ikke minst militære helter. Kulturelt sett er militære helter tett forbundet med menn enn med kvinner. Begrepet militærhelt er i dag ikke kjønnsnøytralt. Samtidig så er verden annerledes nå enn tidligere fordi kvinner i større deltar på det som før var mannsdominerte arenaer i krig og konflikt der militære helter kan fremstå.

Opplæring og kunnskap om militære helter er viktig for den militære profesjonen. Spesielt sett opp imot både soldat og offisersutdanning. Ikke alle kan bli helter, men alle kan lære om heltemot. Norske

---

militære helter har vært svært viktig for det norske forsvarsidentiteten, spesielt med tanke på arven fra andre verdenskrig. Militærpsykologien rundt konseptet militær helt kan derfor belyse viktige sider av våre offiserers personlige og sosiale egenskaper.

Litteraturliste

- Abbie Emmons (Regissør). (2018, februar 6). *Bill Burr Got In Trouble For Making Fun Of The Military | CONAN on TBS*. <https://www.youtube.com/watch?v=MCaljpu1bW4>
- Abusch, T. (2001). The Development and Meaning of the Epic of Gilgamesh: An Interpretive Essay. *Journal of the American Oriental Society*, 121(4), 614–622. <https://doi.org/10.2307/606502>
- Allison, S. T., & Goethals, G. R. (2016). Hero worship: The elevation of the human spirit. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 46(2), 187–210.
- Becker, S. W., & Eagly, A. H. (2004). The Heroism of Women and Men. *American Psychologist*, 59(3), 163–178. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.59.3.163>
- Breivik, G., Sand, T. S., & Sookermany, A. M. (2019). Risk-Taking and Sensation Seeking in Military Contexts: A Literature Review. *SAGE Open*, 9(1), 2158244018824498. <https://doi.org/10.1177/2158244018824498>
- Brænder, M. (2020). Transgression within boundaries: A qualitative study of excitement motivation among combat troops. *Qualitative Psychology*, 7(1), 23.
- Börjesson, M., Österberg, J., & Enander, A. (2015). Risk propensity within the military: A study of Swedish officers and soldiers. *Journal of Risk Research*, 18(1), 55–68. <https://doi.org/10.1080/13669877.2013.879489>
- Carlyle, T. (1993). *On heroes, hero-worship, and the heroic in history* (Bd. 1). Univ of California Press.
- Fisher, K., Hutchings, K., & Sarros, J. C. (2010). The “bright” and “shadow” aspects of in extremis leadership. *Military Psychology*, 22(sup1), S89–S116.
- Fors Brandebo, M., Börjesson, M., & Hilmansson, H. (2022). Longitudinal studies on cohesion in a military context – A systematic review. *Military Psychology*, 34(6), 732–741. <https://doi.org/10.1080/08995605.2022.2041995>
- Forsvarsdepartementet. (2021). *Forsvarssektorens verdigrunnlag (2021)*. 16.

-
- Franco, Z. E., Blau, K., & Zimbardo, P. G. (2011). Heroism: A conceptual analysis and differentiation between heroic action and altruism. *Review of general psychology, 15*(2), 99–113.
- Gal, R., & Gabriel, R. A. (1982). Battlefield Heroism in the Israeli Defense Force. *International Social Science Review, 57*(4), 232–235.
- Hero—Quick search results | Oxford English Dictionary. (u.å.). Hentet 7. september 2023, fra <https://www.oed.com/search/dictionary/?scope=Entries&q=Hero>
- Jennings, P. L., & Hannah, S. T. (2011). The Moralities of Obligation and Aspiration: Towards a Concept of Exemplary Military Ethics and Leadership. *Military Psychology, 23*(5), 550–571. <https://doi.org/10.1080/08995605.2011.600158>
- Kinsella, E. L., English, A., & McMahon, J. (2020). Zeroing in on heroes: Adolescents' perceptions of hero features and functions. *Heroism Science, 5*(2), 2.
- Kinsella, E. L., Ritchie, T. D., & Igou, E. R. (2017). On the bravery and courage of heroes: Considering gender. *Heroism Science, 2*(1), 4.
- Kjeksrud, S., Beadle, A. W., & Lindqvist, P. H. F. (2016). *Protecting civilians from violence: A threat-based approach to protection of civilians in UN peace operations*. Norwegian Defence Research Establishment (FFI) and Norwegian International Center (NODEFIC). <https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/handle/11250/2393085>
- Klein, N. (2020). Heroes Perceive Their Own Actions as Less Heroic Than Other People Do. *Social Psychological and Personality Science, 11*, 194855061989396. <https://doi.org/10.1177/1948550619893967>
- Knighton, R. J. (2004). The Psychology of Risk and its Role in Military Decision-Making. *Defence Studies, 4*(3), 309–334. <https://doi.org/10.1080/1470243042000344786>
- Kohen, A., Langdon, M., & Riches, B. R. (2019). The making of a hero: Cultivating empathy, altruism, and heroic imagination. *Journal of Humanistic Psychology, 59*(4), 617–633.
- Kröger, C., Venema, N., & van Baarle, E. (2023). Hazing in the military: A scoping review. *Journal of Military, Veteran and Family Health, 9*(4), 2–18. <https://doi.org/10.3138/jmvmfh-2023-0016>

-
- Lawn, E. C. R., Smillie, L. D., Pacheco, L. B., & Laham, S. M. (2022). From ordinary to extraordinary: A roadmap for studying the psychology of moral exceptionality. *Current Opinion in Psychology*, *43*, 329–334. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2021.08.002>
- Lee, J., & Blais, A.-R. (2014). An Exploratory Analysis of the Correlates of Risk-Taking Propensity in Canadian Military Personnel. *Psychology*, *05*, 53–61. <https://doi.org/10.4236/psych.2014.51010>
- Løvland, T. (2018, januar 5). *Viktig jentetropp*. <https://www.forsvaretsforum.no/viktig-jentetropp/116588>
- Mandel, D., & Litt, A. (2013). The ultimate sacrifice: Perceived peer honor predicts troops' willingness to risk their lives. *Group Processes & Intergroup Relations*, *16*, 375–388. <https://doi.org/10.1177/1368430212461961>
- Matthews, M. D., Eid, J., Kelly, D., Bailey, J. K. S., & Peterson, C. (2006). Character Strengths and Virtues of Developing Military Leaders: An International Comparison. *Military Psychology*, *18*(sup1), S57–S68. https://doi.org/10.1207/s15327876mp1803s_5
- McBain, S. (2020, juli 22). What it means to be a hero. *New Statesman*. <https://www.newstatesman.com/long-reads/2020/07/what-it-means-be-hero>
- Molendijk, T., Verkoren, W., Drogendijk, A., Elands, M., Kramer, E.-H., Smit, A., & Verweij, D. (2022). Contextual dimensions of moral injury: An interdisciplinary review. *Military Psychology*, *34*(6), 742–753. <https://doi.org/10.1080/08995605.2022.2035643>
- Moran, J. (2013). *The Anatomy of Courage: The Classic WWI Study of the Psychological Effects of War*. Hachette UK.
- Olsthoorn, P. (2007). Courage in the Military: Physical and Moral. *Journal of Military Ethics*, *6*(4), 270–279. <https://doi.org/10.1080/15027570701755471>
- Ordbøkene.no—Bokmålsordboka og Nynorskordboka*. (u.å.). Hentet 7. september 2023, fra <https://ordbokene.no/bm,nn/ordbokene.no>
- Rusch, H. (2016). Studies on documented historical cases of civil and War heroism: A mini-review. *Heroism Science*, *1*(1), 4.

-
- Rusch, H. (2022). Heroic behavior: A review of the literature on high-stakes altruism in the wild. *Current Opinion in Psychology*, 43, 238–243. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2021.07.024>
- SCENE III. *The English camp*. (u.å.). Hentet 13. november 2023, fra <http://shakespeare.mit.edu/henryv/henryv.4.3.html>
- Schiffer, A. A., Hohn, E. A., & Saucier, D. A. (2021). Lesser of two evils: The effects of masculine honor beliefs, beliefs in pure good, evil, and the dark triad on moral decision making. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 27(4), 674–680. <https://doi.org/10.1037/pac0000516>
- Skillingstad, J. B. (2023). *Selvvurderinger eller andres vurderinger: Hva gir et mest treffsikkert bilde av kadetters karakterstyrker?* [Master thesis]. <https://www.duo.uio.no/handle/10852/102808>
- Skoglund, T. H. (2022). *A short-form personality measure for military personnel selection: Psychometric investigation and perspectives on usage* [Doctoral thesis, UiT The Arctic University of Norway]. <https://munin.uit.no/handle/10037/24840>
- Svartdal, F. (2023). Sosialpsykologi. I *Store norske leksikon*. <https://snl.no/sosialpsykologi>
- The Israeli Army Promised Female Soldiers a Revolution but Left Them With Nothing but Crumbs. (u.å.). *Haaretz*. Hentet 31. oktober 2023, fra <https://www.haaretz.com/israel-news/2022-06-08/ty-article/idf-promised-female-soldiers-a-revolution-but-left-them-with-nothing-but-crumbs/00000181-3f9c-d62a-a99b-ffdfdebb0000>
- Vaughan, D. K., & Schum, W. A. (2001). Motivation in U.S. Narrative Accounts of the Ground War in Vietnam. *Armed Forces & Society*, 28(1), 7–31. <https://doi.org/10.1177/0095327X0102800102>
- Vollrath, M. E., Torgersen, S., & Torgersen, L. (2018). Associations of children’s Big Five personality with eating behaviors. *BMC Research Notes*, 11(1), 654. <https://doi.org/10.1186/s13104-018-3768-9>
- Wansink, B., Payne, C. R., & Van Ittersum, K. (2008). Profiling the heroic leader: Empirical lessons from combat-decorated veterans of World War II. *The Leadership Quarterly*, 19(5), 547–555.

Women Warriors: The ongoing story of integrating and diversifying the American armed forces. (u.å.).

Brookings. Hentet 31. oktober 2023, fra <https://www.brookings.edu/articles/women-warriors-the-ongoing-story-of-integrating-and-diversifying-the-armed-forces/>

Young, M., & Dulewicz, V. (2023). General intelligence, personality traits, and motivation as predictors of performance, potential, and rate of advancement of Royal Navy senior officers.

Military Psychology, 0(0), 1–14. <https://doi.org/10.1080/08995605.2023.2244818>

Vedlegg